

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul I
N-rul 27

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ioan Lupăș, Onisifor Ghibu, V. C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoțel

Exemplarul 12 lei

CLUJ, DUMINECĂ 19 OCTOMBRIE 1924

C U P R I N S U L :

- PROBLEME SOCIALE : Moștenirea lui Anatole France
Importanța studiilor slave (discursul președintelui
Masaryk la Sorbona) Ion Clopoțel
- ACTUALITĂȚI : Despre „chestia Basarabiei” H. P. Petrescu
Portrete basarabene : Constantin Popescu Const. Popescu
Presa românească în Ardeal Onisifor Ghibu
O operă de umanitate E. N. Gurgea
Horia Trandafir
- PROGRESE ȘTIINȚIFICE : Minereuri de aluminiu
și industria aluminiului în țara noastră Victor Lațiu
- DISCUȚII LITERARE : Constantin Loghin : Scriitori
bucovineni (Antologie). — Eminesciane Gh. Bogdan-Duică
Un răspuns V. Bogrea
Din greșelile noastre de limbă (IX) Ax. Banciu
Exilul episcopului Inocențiu Micu-Klein Dr. E. Dătanu
- ÎNVĂȚĂMÂNT, EDUCAȚIE : Școală pentru copiii de
prăvălii Ion Clopoțel
- SĂNĂTATEA PUBLICĂ : Mortalitatea prin tuberculoză
în Transilvania Dr. S. Manuilă
- PROBLEME ECONOMICE : Săptămâna economică Vasile C. Osvadă
Situația financiară Vasile Vlaicu
- CRONICA ARTISTICĂ : Primele reprezentații ale Operei
„Oedip-rege” la Teatrul Național din Cluj A. Buteanu
George Șerban
- CRONICI DIVERSE : O operă de umanitate. — Putrezesc averile. — După
expozițiile economice dela Cluj. — O mare reformă. — Cei dintâi
pui cari zboară. — Moartea lui Anatole France. — O nedreptate. —
Criza economică. — Cercetășia. — Rânduri mărunte. — Bibliografie.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8,
Abonamente: pe un an 600 lei: Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SOCIAL-ECONOMICĂ

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupăș, Onisifor Ghiбу, Vasile C. Osvadă, Radu Drajnea și Ion Clopoșel.

Colaboratori: I. Agârbiceanu, T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, A. Banciu, A. P. Bănuț, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea, N. Dașcovici, S. Dragomir, I. Duma, A. Esca, M. Florian, I. Flueraș, V. Ghidionescu, N. Ghiulea, N. Hoiescu, Ovidiu Hulea, dr. dr. Daniil Ciugureanu, Axente Iancu, dr. Iacobovici, Petru Ilcuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Mațor, dr. Sabin Manuilă, Simeon Mehedintzi, Stefan Metes, dr. Iuliu Moldovan, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, Ion Nandriș, Zenovie Păclișanu, Horia Petra Petrescu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schiopuț, Valeriu Seni, dr. Gh. Sgîlbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, G. Șerban, F. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Sudețeanu, inginer Suluțiu, Gavril Todica, D. Tomescu, Isaia Tolan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voina, D. Voina, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezitanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: ziarist Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoș: Pavel Grecu (redacția Cartea Satelor)
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii-mari: prof. Ghergariu

In București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.

In Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțetea.

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas
(Tohanul-vechiu)
Sibiu: prof. Gh. Mațor și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramurăș: I. Birlea și dr. V. Filipciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hațeg: prof. Ștefan Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime): pr. I. Rafiroiu
Seliște: prof. Alex. Iosof

REVISTE

Cercetășia. Este titlul revistei cercetășilor români din Arad, care apare bine îngrijită de redactorul ei, d-l Ispravnic și e menită a contribui la dezvoltarea cercetășiei în țara noastră. Conține articole cari sunt utile cercetășilor, popularizări de diferite cunoștințe și — ceiace e mai ales merituos — dări de seamă asupra vieții culturale, sociale, economice a țării noastre, scrise pentru revistele de specialitate din streinătate. Aceste articole — prin cari în se face o atât de folositoare propagandă — apar și în franjuzește pentru a fi mai accesibile redactorilor - revistelor cercetășesti din streinătate. Ținând seama de universalitatea acestei instituții ne bucură că cercetășii din Arad susține o revistă de felul „Cercetășiei”. Ne bucură mai ales pentru că am văzut reviste cercetășesti din Brazilia chiar, cari aveau cuvinte bune despre țara și poporul nostru. Erau informațiile obiective ale „Cercetășiei”... Iată de ce, oficialitatea trebuie să-i dea tot sprijinul spre a-și putea continua folositoarea-i activitate.

Dr. N. POPOLIȚĂ
MEDIC OPERATOR
specialist în boli de
nas, gât și urechi
Cluj, Piața Unirii Nr. 13.

BERE
URSUS
din fabrica
Czell din Cluj
este cea mai pre-
dilectă beaură a
publicului

„VINEA”
S. A.
Pentru Comerțul
de vinuri și Derivatele lor
ALBA-IULIA
Sucursale: Arad și Tășnad

Vreți să cunoașteți Ardealul sub aspectele sale sociale și economice?

TARIFUL RECLAMELOR:

Lei
0 pagină 4000.—
Jum. pagină 2000.—
Un sfert de pagină 1000.—
0 optime „ ” 500.—
0 șaisprezecime „ ” 250.—

La republicare acordăm
reduceri de 40, 50 și 60%.

REVISTA SOCIETATEA DE MÂINE

este informatorul cel mai obiectiv al tuturor puterilor de muncă și bogăție din cuprinsul regiunii ciscarpatine.

Vechiul regat și celelalte provincii au tot interesul să știe ce se petrece în Ardeal. Abonați „Societatea de mâine” mare publicație săptămânală, apelați la publicitatea paginilor ei.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDAȚIA :

PIAȚA UNIRII No. 8. — TELEFON 308.
CLUJ, DUMINECĂ 19 OCTOMVRIE 1924

Anul 1

N-rul 27

EXEMPLARUL 12 LEI

MOARTEA LUI ANATOLE FRANCE

Moartea lui Anatole France a stârnit dolul universal. Anatole France a fost nu numai una din incarnațiunile cele mai complexe și fericite ale poporului francez, ci ale neamului omenesc în general. Umanitatea s'a îmbogățit prin moștenirea fără preț a genialului scriitor. Aprindem și noi smerita și umila noastră lumină la căpătâiul marelui mort, în acest colț al pământului. Căci datorim recunoștința pentru suflul de generozitate și orizonturile largi cuprinse în vasta sa operă literară și socială.

Romancierul Anatole France a fost o fire contemplativă, a învăluit lumea cu privirea sa plină de iubire, toleranță, scepticism blând, înțelegere largă. A expus doctrine, a zugrăvit caractere, a desvăluit infinite aspecte ale lucrurilor. Stăpân în materie istorică, al unei științe până în amănunte, subiectele sale predilecte le ia din trecut. Este marele pictor al sufletului omenesc. Evocă figuri de-ale intelectualității elene, de-ale renașterii, de-ale revoluției franceze. Este greu să desfacem din literatura sa concepțiile personale ce le-a avut. Putem să le cunoaștem numai grație faptului că maestrul a fixat într-o serie de volume părerile sale asupra „vieții literare“ și gândirii moderne. Avem astfel cheia de a ne orienta asupra vederilor sale critice și filosofice.

Însemnările de critică literară ne fac dovada unui spirit extrem de ponderat, înzestrat în cel mai mare grad cu simțul măsurii și eleganței. Nu este un exclusivist, ci urmărește cu egal interes orice curent filosofic. Nu este bine după părerea sa ca un singur curent să domineze exclusiv sufletele și viața literară a unui popor. „Eu persist a crede că gândirea are în sfera sa proprie drepturi imprescriptibile și că orice sistem filosofic poate să fie expus în mod egal de legitim“. Iar într'alt loc: „drepturile cugetării sunt superioare oricărui lucru; este o glorie

a omului că are curajul tuturor ideilor“.

Anatole France manifestă o sete nepotolită de a cunoaște, o curiozitate a detaliurilor. Dorește o schimbare a lucrurilor, combate regimurile vechi și constată că numai democrația și știința „ne duc spre noi destiniuri“ pe cari noi ni le prezintăm doar în mod vag. Dacă este vorba de o confesiune politică, Anatole France s'a înfățișat ca apărător convins al proletariatului și n-a pregetat să parcurgă străzile Parisului în fruntea convoiurilor socialiste. Sufletul său era sensibil la durerile mulțimei oropsite, deaceia a făcut cauză comună cu obidiții. Interesant este că și cu privire la literatură ia o atitudine consecventă: îl interesează și soarta oamenilor mărunți, fără istorie și situație, fără personalitate și vază (je crois au contraire que les confidences des gens ordinaires sont bonnes à entendre).

O nemărginită dragoste de popor transpiră din paginile sale. Îl cunoaște limba perfect și vorbește călduros despre frumșețile graiului țărănesc, care este „mai fin, mai rafinat decât al poezilor simbolști“. Laudă pe folcloriștii harnici ca Bladé și Meyrac și spune că una din datorile literaturii este de a menține legături cu limba rustică: „o literatură care se separă în mod disprețuitor de popor este ca o floare desrădăcinată;“ „poporul, bătrânul popor dela țară, este creatorul limbei noastre și maestrul nostru în poezie“. În legătura cu această temă, France aduce elogiul lui La Fontaine pentru meritele de a fi păstrat atâtea cuvinte poporane în limba cultă.

Despre popor vorbește iarăș când încearcă să combată naturalismul lui Zola. France are oroare față de orice trivialitate. Consideră naturalismul ca indecent și dovedește că țăraniul lui Zola sunt puși în situațiuni false. Țăraniul au pudoarea cuvintelor și nu rostesc grosolăniile din roma-

nele lui Zola. O anchetă se termină în favoarea lui Anatole France: „țăranul nu este niciodată murdar în vorbă... are grija demnității sale și pudoarea excesivă“.

Mulțimea volumelor te face să crezi că Anatole France a scris totul în grabă mare. Istoricul literar Lanson afirmă dimpotrivă: maestrul nu se grăbia să producă. Și este și natural. Căci France este un adversar implacabil al oamenilor grăbiți, al scriitorilor cari vânează efecte. În splendidele sale articole intitulate *Mâine*, el biciuește cele două slăbiciuni ale literaturii contemporane: avariția și orgoliul cari grăbesc decăderea literelor. Discalifică apoi pe bibliomani, cari mai bine ar face să plece la plimbare decât să dea opere ce pier, fără valoare. France se instruește, judecă și... crează din plin dupăce asimilează bine materia.

Câte lucruri de bun simț nu prinzi răsfoind volumele de critică! Ironia sa tăioasă lovește abaterile, ineptiile semi-romancierilor „populari“ ca Gyp! Suveranitatea bunului simț se relevează dela un capăt la altul. Anatole France se rostește liber, fără prejudecăți și fără pretenții de critic obiectiv, dealtfel contestă o asemenea obiectivitate în genul lui Brunetière: „adevărul este că nu poți ieși din tine însuți niciodată“ (c'est une de nos plus grandes misères), „suntem închiși în persoana noastră ca într'o temniță perpetuă“... Știe să fixeze perfect de bine liniile de demarcație între literatura proastă și bună, nu după criterii de critică obiectivă, ci după bunul simț. Pe scriitori îi urmărește în viața lor particulară, explică ilegalitatea operei lui Benjamin Constant prin viața furtunoasă a acestuia, iar activitatea de unitate perfectă a fraților Goncourt prin mediul tihnît familiar. Pe Maupassant îl numește „marele pictor al grimazului omenesc“ care își etalează tipurile „fără ură și fără iubire, fără mânie și

PROBLEME SOCIALE**PREȘEDINTELE MASARYK LA SORBONA DIN PARIS**

(Discurs ținut la deschiderea institutului de studii slave)

fără milă“. Despre Coppée spune că „versul este limba sa natală“. Nefârșită este puterea sa de caracterizare definită, ca tăiată în bronz.

Mai reținem o observațiune prețioasă: pledează pentru studiul intens al limbii latine, căci ea învață să cugeți; „toți aceia dintre noi cari am gândit nițel mai deosebit, am învățat să gândim în latinească“.

Anatole France a fost una dintre inteligențele cele mai cuprinzătoare umane, un geniu în puterea cuvântului. Lumea întreagă i se închină astăzi pentru că a inzestrat-o cu luminile gândirii sale neobișnuite. Materializește dispărea astăzi dintre noi, însă scrierile intelectului său sunt prinse pentru totdeauna în paginile cărților. A murit frumos, s'a stins încet, ca o lumanare, la vârsta de patriarh având 80 de ani. Despărțirea de corp parcă n'a avut dureri. Parcă a murit unul din stocii, eroi ai romanelor sale, cari își luau viața fără nici o părere de rău, într-o contemplație liniștită, gândindu-se a rosturile eterne ale lucrurilor...

Ion Clopoșel

Cei dintâi pui cari zboară din cuibul lor. Zilele acestea a fost pe la noi să-și ia rămas bun, cel dintâi licențiat în chimie al tinerei Facultăți de știință de pe lângă universitatea românească din Cluj. Tânărul licențiat, care fusese în ultimii doi ani asistent și apoi șef de lucrări la Institutul de Chimie, și pe care noi îl credeam gata să plece sau la o catedră secundară sau la studii de specializare în străinătate, ni-a declarat că nu pleacă nici într'un loc, nici în celalalt, ci își părăsește preocupările științifice și didactice și intră în industria particulară, la rafinăria de petrol a soc. „Steaua Română“ din Câmpina. Intrebat asupra motivelor acestei îndoite „dezertțiuni“, tânărul chimist ni-a declarat franc că s'a îngrozit de perspectivele carierei didactice, atât secundare, cât și universitare, unde nu-l așteaptă decât un martiriu zadarnic. De ce particularii pot plăti pe un tânăr licențiat cu 8000 Lei, leafă inițială, iar statul nu-i dă decât 1600? Cine o să măi rămâie în serviciul statului, în astfel de condiții revoltătoare?

Și a plecat tânărul chimist la Câmpina, unde de sigur că-l așteaptă nu numai altă răsplătă materială, ci și altă răsplătă morală, decât la stat, care-i cel mai rău stă-ân din toate punctele de vedere...

Uitându-mă după el, ne gândeam la bietele institute minoritare, cărora le trebuie 4—5 ani până-și cresc asistenții necesa i, pentru ca apoi să rămâie fără ei și să înceapă o nouă muncă de improvizare. Și ne mai gândiam la liceele noastre, cari vor ajunge încetul cu încetul să nu mai aibă profesori de valoare, pentru că licențiații universităților îmbrățișează profesoratul numai dacă nu găsesc ceva mai convenabil pe alte terene...

Unde este omul care se dregă această situație deadreptul înspăimântătoare pentru viitorul culturii noastre?

Opinia publică românească va trebui să ia la cunoștință ideile și sentimentele profesoate de capul Republicii cehoslovace. Sunt expresia sbuciumului sufletesc ale unui intelectual, care vrea să dea lozinci viabile într'o lume primentă.

Dacă dl Seton Watson a declarat cu prilejul vizitei președintelui Masaryk la Paris, Bruxela și Londra că n'a fost nici odată un schimb de discursuri așa de bogate de idei, așa de democratice, între șefi de stat, ca între dnii Millerand și Masaryk cu ocazia aceasta, de sigur s'a gândit și la discursul dlui Masaryk dela „institutul de studii slave“ (Sorbona din Paris 1924).

Te învață președintele Republicii vecine, să privești problemele *per summos apices*, dintr'un punct de vedere mai înalt.

Iată discursul în întregime, spre meditare cetitorilor noștri:

„Domnii mei!

Cu o mare bucurie am ascultat cuvintele d-tale, d-le profesor. Sunt fericit pentru că viitorul studiilor slave este asigurat în Franța și nu mă bucur mai puțin știindu-le în uniune intimă cu universitatea din Paris. În uniunea aceasta imi pun mari speranțe. În primăvara anului 1915 am avut ocazie să discut asupra problemei slave și a Franței cu regretatul Ernest Denis. Cartea sa despre războiu a fost punctul de mănecare al reflexiunii noastre. În primăvara anului următor am început să vorbim despre posibilitatea unui Institut de studii slave în Paris. Dl Beneș se înțelese cu Ernest Denis asupra planului general al creațiunii acesteia. Ea a fost decisă definitiv în Decembrie 1919, în momentul când, ales fiind președinte al Republicii cehoslovace, treceam prin Paris ca să intru în patria mea.

Imi dai ocazie, d-le profesor, să expun câteva puncte de vedere asupra studiilor slave. Te rog să-mi scuzi atât conciziunea, cât și imperfecția formei datorită obligației în care m'am aflat de a pregăti alocațiunea mea în cursul călătoriei.

Studiile slave — înțeleg cu aceasta slavistica în concepția cea mai extinsă, a termenului, adică studiul esențial al tuturor manifestațiilor activității popoarelor slave ie înainte de toate, al activității lor intelectuale

— pretind, pentru ca să fie urmate de o recoltă bogată, o perpetuu comparație cu rezultatele studiului științific al popoarelor occidentale. E vorba deci de a organiza aceste două grupuri de studii și aceasta este de sigur misiunea specială, atât de folositoare, a studiilor slave din Paris.

Nu este într'un cuvânt aceasta, decât consecința logică a unei situații definite clar prin războiul mondial. În 1915 s'au despărțit Europa și lumea în două câmpuri. De-o parte Aliații, Europa occidentală, America, dar și Rusia și cea mai mare parte a Asiei; de cealaltă parte puterile centrale; Germania, Austro-Angaria, Turcia și iarăși o națiune slavă, Bulgaria. Celelalte națiuni slave, și în special a noastră, s'au alăturat de partea Aliaților. Această divizie a lumii, care pune față 'n față occidentul unit cu slavi și cu Asia și Germania unită cu o parte a Asiei, n'a avut numai o trecătoare însemnătate militară: a rezultat și din situațiunea generală a lumii civilizate. Exprima o opoziție de idei, conflictul a două concepțiuni contrare ale lumii și ale vieții. Am zis că războiul a definit clar această situație; cu mult înainte de el, din toate timpurile, popoarele slave au primit învățăminte din occident, de care erau legate strâns.

Imi dau seama prea bine de primediă care zace în a vrea de a formula pe scurt programele naționale cele mai generale. De asemenea nu voi risca de a expune ideile mele decât cu o mare rezervă, fără de o altă pretenție decât aceea de a ajuta să determin bine scopul și tendințele studiilor slave.

Teocrația universală a evului mediu, centralizată sub direcția spirituală a papalității, a cărei autoritate era internațională, a făcut loc în timpurile moderne unei independențe mult mai întinse între diverse state și națiuni. Reformațiunea și umanismul clasic au servit societății cu nouă ideale și nouă fundamente intelectuale și morale. Din reformațiune și umanism a purces o mare revoluțiune în Anglia, în Franța și în America, adică, de fapt, a doua oară în Anglia. Marele rezultat al acestei revoluții a fost că statul și Biserica, sau mai bine zis, Bisericile au ajuns independente unele de

altele. Importanța acestui rezultat pentru epoca noastră apare în întreg occidentul european și american, unde statul și Biserica s'au despărțit pretutindenea. Religia nu a pierdut nimic: dimpotrivă, n'a avut, ca și politica, decât să câștige în urma faptului că statul a pierdut orice caracter confesional și că biserica a pierdut orice caracter oficial.

Statul a trebuit să-și asume de atunci înainte conducerea societății. Revoluția franceză a proclamat marea deviză: Libertate—Egalitate—Fraternitate și a codificat drepturile omului și ale cetățeanului. Franța și America au ajuns republici, Anglia o monarhie constituțională. Impotriva vechiului aristocratism din care monarhismul nu este decât unul din aspecte, se desvoltară toate formele democrației. Acțiunea revoluționară, departe de a se opri la revoluția franceză, ea însăș de altfel urmată de o întreagă serie de alte revoluții, se prelungește până'n zilele noastre, iar războiul mondial a pricinuit mai mult decât o revoluție. Susținătorii vechiului regim nu s'au așteptat la aceasta. Spiritul revoluționar a ajuns o trăsătură permanentă nu numai în politică, ci în toate domeniile activității omenești. Poate că războiul ultim, în care am triumfat definitiv asupra vechiului regim, ne-a făcut într'acelaș timp să încheiem, trecând peste epoca această de tranziție revoluționară.

Idealul Marelui Revoluții a fost umanitatea, ceace, din punct de vedere moral, presupune simpatia și respectul fiecărui om față de seamănel său, recunoașterea dreptului individualității umane; din punct de vedere politic și social presupune acest ideal: egalitatea tuturor cetățenilor în Stat, apropierea și uniunea Statelor și a popoarelor și — ca urmare — a umanității întregi. Din punct de vedere juridic rezultă credința în existența dreptului natural la libertate și la egalitate pentru toți indivizii și toate colectivitățile, în particular pentru națiuni. Această concepție a dreptului natural este veche. Am moștenit-o dela greci și dela romani, iar Biserica catolică a sfințit-o. În urma unei desvoltări progresive a primit acest drept natural întreg conținutul său politic și social. De acest ideal umanitar sunt strâns legate progresul cunoștințelor, imperioasa aspirație spre știință și spre cunoștință: de aici porcede, în secolul ulim, noul respect al științei și tentativele de o filosofie nouă cu bază științifică.

Revoluțiunea și marea transformare a modurilor (a manierelor) de a vedea și de a trăi au impus ideea și idealul progresului în toate domeniile activității omenești, credința că națiunile și toată umanitatea ar ajunge în mod progresiv, în urma forțelor lor singure, cea mai înaltă treaptă de perfecțiune și de fericire.

Acestea sunt, după părerea mea, ideile conducătoare ale occidentului european.

Zic occiden'tul, chiar gândindu-mă înainte de toate la Franța, fiindcă occidentul, Franța, și națiunile vecine, Anglia cu America, Italia și celelalte popoare latine, formează un singur grup de civilizație: istoria influințelor reciproce a popoarelor occidentale și evoluția lor politică.

Și Germania a aparținut grupului acestuia european de civilizație; mai cu seamă în evul mediu, dar, din zilele noastre, s'a abătut tot mai mult și mai mult cu cultura sa și — a sfârșit cu izolarea. Agresiv dela origina sa Statul prusian a dominat Germania. De sigur, ceace se numește etatism a exercitat și el o influință sensibilă în occident, dar în occident a ajuns Statul organul parlamentarismului și al opiniei publice, câtă vreme în Germania a ajuns o divinitate căruia toți îi acceptau conducerea absolută. Un cazarism a organizat Prusia și Germania, dar Fredericii II, Bismarck-ii, diferiții Wilhelm-i au fost, contrari lui Napoleon, cezari de un gen de tot particular, cezari-țari. Etimologiceste vine țar dela cazar — dar ce diferență între cuvânt și idee! După treapta soldătească, a oficerului prusian, au măsurat germanii organizația societății și chiar a lumii.

În această Germanie, în care Reformațiunea și umanitarismul clasic nu făcuseră să dispară teocrația tot așa de radical ca în occident, a apărut, puțin diferită de forma rusească, o formă proprie a cazaropapismului.

Idealele umanitare ale unui Lessing, Herder, Goethe, Kant, Schiller, cari își aveau originea lor în evoluția occidentului, au fost înlocuite din partea pangermanismului imperialist. Berlin-Bagdad, iată efortul pentru a stăpâni Europa și, pe aceeaș cale, Asia și Africa. Dar nu este acesta idealul lumii antice? Germania, care, în decurs de secole, a fost moștenitoarea Imperiului sfânt, conservă și menține idealele, chiar pe cele teritoriale. Din contră, idealul occidentului este umanitatea în cel mai larg înțeles al cuvântului; mai

întâi de toate uniunea Europei și Americii și, mai pe urmă, aceea a tuturor celorlalte părți ale lumii, a genului omenesc întreg. În războiul mondial s'a realizat această uniune.

Pangermanismul nu recunoștea dreptul națiunilor la independență: voia să fie șeful principal, chiar unicul senior și maestru al tuturor. Ambiția sa nesăturată a proclamat că Statul ideal este acela care grupează naționalități numeroase. Austro-Ungaria cu Germania era exemplul perfect al acestui tip de Stat: nu uit însă ce a fost, din punctul acesta de vedere, Rusia. Aliații au afirmat dreptul tuturor națiunilor la independență, al celor mari, dar mai cu seamă al celor mici. Corolarul acestui program este Societatea Națiunilor, triumful ideilor democratice într'o formulă dată de America.

Dreptului natural i-au opus germanii dreptul istoric. Salutau în Kant pe cel mai mare filosof al lor, dar respingeau tendințele sale favorabile dreptului natural și lui Rousseau, și, în general, idealurile umanitare. Au împrumutat dela darwinism argumente pentru a da dreptului istoric tăria unei teorii evoluționiste, care trebuia să asigure succesul celui mai tare. Intorcând teoria naturalistului englez în serviciul aristocratismului său războinic, militarismul prusian afirma că dreptul se naște din stăpânire și din putere.

Izolarea aceasta morală și intelectuală a Germaniei a apărut și în filosofia sa, în subiectivismul acela singular în care a degenerat sfortarea justă individualistă. Filosofia germană, părăsind bazele solide ale științei, pentru a se da în brațele imaginației, a ajuns servitoarea egoismului și a materialismului, cari au fost consecințele logice ale acestei subiectivități germane, pe care le place germanilor să o-numească idealism.

Mi-e teamă, trebuie să o spun din nou, ca conciziunea necesară a formulălor mele să nu strice clarității vederilor acestora, dar așa așa marca diferența intelectuală între Occident și Germania.

Care este deci poziția Slavilor cu privire la aceste două civilizații: germane și occidentale?

În războiul mondial, cu excepția bulgarilor, am fost cu toții de partea Aliaților. Aceasta nu numai din cauza opresiunii aplicate de germani și de vazalii lor, dar și pentru că am avut comune, cu Occidentul, idealele culturale. Nu vrem să ex-

pun aici evoluția relațiilor diferitelor națiuni slave cu Occidentul și cu Germania. Detaliile diferă la fiecare din ele, în urma faptului poziției sale particulare în lume. Ele erau, în cea mai mare parte, vecine cu germanii, o singură parte trăise în contact cu grecii și cu romanii; odinioară, și, mai târziu, cu italienii. Au fost adânc influențate de influința germană; dar, însemnând aceasta sclăvia politică, s'a căutat să se neutralizeze aceasta prin căutarea influențelor occidentale. Iată câteva exemple luate din istoria noastră.

În plin ev mediu teocratic domină regatul Boemiei Sfântul Imperiu, cu Carl al IV-lea, el însuși discipol al civilizației franceze. Dar, în scurtă vreme după aceea, reforma — cu Huss — se ridică națiunea noastră împotriva acestui imperiu și împotriva teocrației medievale. În lupta sa contra teocrației, Chelcicky, caracterul și cugetătorul cel mai energetic al întregii noastre reforme, neagă cu o logică extremă și chiar înviersunată nu numai Biserica, ci și Statul și întreaga organizația sa. În curând se moderează însă această intransigență și George de Podiebrad, popularul nostru rege, afirmă idealul păcii eterne; Comenius, marele educator al popoarelor, substituie extremismului lui Chelcicky doctrina sa de umanitate și de lumină.

Transmis prin Leibnitz și Herder — după cum a demonstrat-o marele nostru amic Denis atât de strălucit — glasul lui Comenius este acela care ne face să auzim pe Dobrovsky și pe Kollár; apoi Palacky, Šafarik, Havlicek formulează, adaptat la recerînțele timpului, idealul nostru național de umanitate. În opoziția noastră față de Austro-Ungaria a Contra-Reformațiunii, am aderat încă din sec. al XVIII-lea la ideile Revoluțiunii franceze și ideile Occidentului au fost ideile conducătoare ale renașterii noastre naționale.

După aceea cum căutat razim și ajutor nu numai din partea Occidentului — adică mai cu seamă în Franța — ci și pe lângă națiunile slave. În Austria ni s'a oferit, firește, uniunea cu iugoslavii, cu polonii și rutenii. Dela Dobrovsky am fost, de altmintelega, rusofili. A fost, fruct natural al afinității de limbă și de spirit național, un panslavism intelectual, de loc politic. Kollár, în doctrina sa despre reciprocitatea slavă, i-a dat formula curată a umanismului luminat. Nu-

mele de slav a ajuns pentru noi sinonim cu acela de om, sau idealul politic slav însemna în ochii nostri democrația curată. Ne-am revendicat pe seama noastră și pe seama tuturor popoarelor oprimate dreptul național natural. Dela dreptul istoric n'am împrumutat decât afirmațiunea continuității juridice a independenței noastre, pe care chiar și Austriei nu i-a reușit să ne-o nimicească cu desăvârșire.

În senzul acesta, mulți ani înainte de război, am regulat socotelile noastre cu Austria. Am demonstrat incompatibilitatea ideii cehe cu era austriacă și cu ideea germană. În urma caracterului ei și în urma istoriei ei ideea cehă ne leagă de Occident. Acelaș lucru este și cu celelalte națiuni slave.

Gândiți-vă numai la sforțările politice ale polonezilor și la ecoul pe care l-au aflat în Franța, reamintiți-vă cum s'a francizat societatea rusească, începând cu sec. al XVIII-lea și ce influențe italiene și grecești au exercitat asupra slavilor de sud. Să-mi fie permis a trimite pe specialiști, pentru detalii, la conferința mea asupra panslavismului, ținută la Sorbona, în 1916, la dorința lui Denis, și la expozeul recent pe care l-am dat despre părțile mele privitoare la misiunea diferitelor popoare slave, după război.

Filozofia mea a istoriei și aprecierea mea a culturilor germane și occidentale n'au, mai trebuie să o spun, n'au nimic comun cu mesianismul cugetătorilor slavi. Căderea și decadența Rusiei ar fi de ajuns ca să impună o revizie critică a mesianismului slavofil rus; dar și mesianismul scriitorului Kollár al nostru și al alor mesianiști slavi pretind cu tot atâta îndreptățire această revizie.

Occidentul și occidentalismul și-au dat proba lor (de foc) în decursul războiului. Germanii și Austria au fost învinse de Occident. Victoria n'a fost numai aceea a soldaților, ei și aceea a culturii, și nu le rămâne alta de făcut germanilor decât să se ralieze ideilor diriguitoare ale Occidentului. Cei mai buni din ei o recunosc deja de pe acuma.

De sigur, critica filozofică va găsi și în punctele de vedere ale Occidentului anumite puncte de vedere strănte și anumite erori. Victoria Occidentului nu înseamnă pentru mine justificarea întregii culturii a popoarelor Occidentale. După cum n'am acceptat fără de critică și fără de a contraria mesianismul oriental,

tot așa nu accept o adesiune exclusivă și oarbă la cultura occidentală.

Din cunoașterea aprofundată a culturii tuturor națiunilor, din critica filozofică a dezvoltării culturale a popoarelor europene rezultă pentru mine necesitatea unei sinteze culturale, reciprocitatea tuturor națiunilor și nu numai a națiunilor slave. De aceea, dacă mi se spune: Ex Oriente lux! (Din Orient lumina!), răspund cu: „Da! dar și ex Occidente (din Occident)!”

Este o sarcină frumoasă pentru Institutul de studii slave din Paris de a cunoaște popoarele slave, de a compara cultura lor cu aceea a popoarelor Occidentale, de a reuni astfel materialurile științifice ale marelui sinteze culturale a viitorului. Dostoievski atribuia rușilor și slavilor o aptitudine specială de a străbate în sufletul altor națiuni. Poate că are dreptate într'o anumită măsură. Într'aceea bag de seamă chiar în momentele acestea și mai cu seamă în literatura franceză, atenția cu care se studiază și simpatia cu care se primesc ideile și idealurile a aproape tuturor popoarelor. Institutul dvoastră, domnii mei, se integrează organic în tendința aceasta. Vă doresc din toată inima un deplin succes, deoarece veți contribui astfel la acea reciprocitate a popoarelor care a fost întotdeauna dorința vie a tuturor marilor noastre spirite.

Trad. de H. P. P.

•••••

Rânduri mărunte

— Ziaristii cehoslovaci sunt de-o săptămână oaspeții noștri. Pretutindeni sunt întâmpinați cu căldură. Republica cehoslovacă are și o presă puternică. Prin cunoașterea țării noastre se vor întări și mai mult legăturile cu înfloritoarea republică. În 22 Oct. vor fi în Cluj.

— La Brașov a încetat din viață dna Elena A. Murășanu, vrednica soție a ziaristului și omului politic cu atâta reputație din trecutul nostru.

— Bela Bartok celebrul pianist și compozitor care a dus în streinătațea țării noastre cântecelor populare românești (despre care s'a scris deja în revista noastră) întreprinde un turneu muzical în România sub auspiciile Fundației Culturale Principele Carol, fiind pretutindeni bine primit de societatea românească.

— Grădina Botanică din Cluj a aranjat o foarte succeseasă expoziție de fructe, ce durează până la 26 Octomvrie.

— S'a întemeiat la Blaj societatea „Sfânta Unire” pentru editarea de cărți religioase și ascetice, cu un capital de un milion de lei.

— Începând cu numărul de față va colabora regulat la revista noastră distinsul publicist economist d-l Vasile Vlaicu, director pe bancă. Dsa va urmări îndeosebi probleme bancare, finanțe, valute ș. a. Vom aduce astfel servicii și mai bune cercurilor noastre economice și financiare.

DESPRE CHESTIA BASARABIEI

Mărturisim că, discutând așa zisa „chestie a Basarabiei“, speculată cu atâta îndărătnicie de către „tovarășii“ de peste Nistru, prin chițibușuri și scământorii diplomatice, noi, oamenii de rând, par'că simțim o îngrijorare ascunsă de faptele care ne amenință să ne surprindă tocmai în toată discuțiilor. Ni se pare că prea mult vorbim, și, ca de obicei, vorba lungă... s'o scurtăm. Bunăoară, o sută de ani, cât Basarabia a fost stăpânită de ruși, strigam neconștient că Basarabia-i românească, și nu mai curmăm această vorbă nici astăzi, când Basarabia nu mai este despărțită de România, menținând astfel noi discuția în „chestia Basarabiei“, par'că încă ne cam indoim în drepturile noastre. Firește, astfel noi turnăm apă la moara dușmanilor, cărora le înlesnim calea plebiscitului, pe care-l cer deocamdată pentru Basarabia. Prin acesta, deoarece rușii chiar nu îndrăznesc să ne conteste pe față drepturile noastre, totuși ei ar vrea să-și bată joc de noi, arătând că regimul nostru este mai păcătos decât chiar cel sovietist, de care se crucește toată lumea.

Vrea să zică, pentru salvarea Basarabiei, pentru salvarea chiar a României întregite, pe care au visat-o toți strămoșii noștri, să curmăm discuțiile și să pornim la fapte.

Astăzi nu mai avem când ne întreba: cum? Căci s'a vorbit despre toate. Această întrebare-i de prisos nu numai pentru că s'a vorbit poate chiar mai mult decât s'ar fi convenit, ci și prin faptul că n'avem decât să pășim pe urmele altora. Adică: pentru ridicarea valutei noastre, care ne-a scumpit traiul, să ne apropiem de cei cu valutele „forte“; pentru îndreptarea administrației să ne luăm după cei cari au rândueli mai bune și a. m. d. Căci cautând să dovedim lumii că suntem mai meșteri decât dracul, am ajuns în halul de astăzi, adică: fără parlament, fără constituție, fără legi, fără administrație, fără drumuri, fără locuințe, fără școli, fără monedă, fără credit, într'un cuvânt: fără nimic. Și din această cauză ne certăm în toate părțile, fiindcă murim de foame și ne prăpădim. Ar fi de prisos să le mai înșirăm pe toate, pentru că ne cunoaștem păcatele pe care trebuie să le îndreptăm.

Și în ceasul, când vom porni omeneste la muncă cinstită pe calea adevărată, și sănătoasă, ținându-ne pe urmele Elveției, Olandei, Danemarcei etc., îndrăzni-vor oare dușmanii din afară — căci cei din lăuntru vor pieri — să ne mai atace pe vreo „chestie“?

Nu ne indoim nici-o clipă de a răspunde, pentru că vedem pe alții mai mici și mai săraci decât noi și cari trecând prin împrejurări și mai grele decât noi, ca: Belgia, Iugo-

slavia, Cehoslovacia etc., astăzi ne-au întrecut în toate privințele.

Așa dar, să nu mai lungim vorba pe „chestia Basarabiei“, după care ar urma și altele, ci să le impunem celor cari poartă răspunderea și datoria să se dezmetecască măcar în ceasul, când mai avem încă 0'01 din ceea ce ni se cuvine — căci leul nostru nu prețuește mai mult — și neașteptând rezolvirea chestiilor noastre dela aliați, să facă ceea ce au făcut alții, și în orice caz să nu mai facă ceea ce fac.

Chișinău.

Constantin Popescu,
învățător basarabean.

●

PORTRETE BASARABENE

— Constantin Popescu —

Își are și Basarabia Popeștii ei, ca de altfel și Transilvania și Bucovina. Ei nu sunt o specialitate exclusivă a Vechiului Regat, ci se întâlnesc pretutindena unde trăesc Români și unde aceștia au popi, cari la rândul lor, au fii și fice prin cari își perpetuează și viața și numele. Deosebirea între Popeștii Vechiului Regat și între ai celorlalte provincii este doar aceea că cei din urmă nu și-au compromis încă titlul de nobleță de a fi coborâtori din tagma slujitorilor lui Dumnezeu și ai oamenilor, ci dinpotrivă, mulți dintre ei au ilustrat în mod cu totul deosebit acest nume.

Acesta este și cazul vrednicului învățător basarabean Constantin Popescu, pe care îl numărăm printre colaboratorii revistei noastre.

În Basarabia, cu toate vitregitățile zilelor de acum, sunt o mulțime de învățători moldoveni cari își fac datoria pe deplin față de cultura neamului nostru. Dar odinioară nu era așa. Supt Ruși numărul astorfel de apostoli era extrem de mic.

Printre foarte puținii învățători ruși, de origină moldovenească, cari aveau curajul să lucreze pe față pentru cultura națională românească în Basarabia rusească, cel mai harnic și mai devotat era d-I C. Popescu, actualul director al școlii primare din strada Petru Movilă din Chișinău. Pătruns de conștiința națională în sens și cultural și politic, d-I Popescu a lucrat ani întregi pentru răspândirea scrii ului românesc printre Moldovenii basarabeni, pentru cari Prutul era un zid de despărțire între frați. La 1910 d-I P. a publicat o Carte moldovenească pe seama iubitorilor de limbă și cultură națională strângând în paginile ei cele mai frumoase produse ale geniului românesc de pretutindeni și făcând să răsbată pentru întâia oară și peste Prut numele lui Coșbuc, Delavrancea, Creangă, Ispirescu, Vlahuță și al altor scriitori mai vechi, cari ajunseseră să fie cu totul uitați acolo. În cartea

aceasta d-I P. a știut să aleagă din întreaga literatură românească ceea ce se potrivea ca limbă și concepție cu sufletul basarabean, prezintănd materialul ce era răsărit din însușul sufletul național.

Tot d-I P. este primul popularizator în Basarabia al lui I. Creangă din care a publicat, la 1910, două cărți cuprinzând „Povestea lui Stan Pătitul“ și „Ivan Turbină“ și tot d-sa este cel care a început să publice în Basarabia primele Călindare cu un rost cultural, cum fuseseră odinoară Călindarele dela Buda sau Călindarele lui Asachi în Moldova. În periodicul „Călindare moldovenească“ al d-lui P. apărut dela 1910—1914 se găsesc poezii, anecdote, povești, alături de piese din economie despre creșterea vitelor ș. a. ș. a.

După liberarea Basarabiei de supt Ruși d-I P. a fost cel dintâi învățător care și-a pus puterea de muncă în serviciul școlii naționale moldovenești, tipărind pe seama acesteia cea dintâi Aritmetică practică în românește. În primii ani de viață românească d-I P. a funcționat ca revizor școlar al capitalei basarabene, în care calitate a lucrat mult pentru organizarea pe baze naționale a școlii. Om modest și iubitor de muncă în taină, când a văzut că vremea noui scot și suprafață numai oameni cari se gândesc la sine, iar nu la neam, s'a retras din această slujbă și s'a mulțumit să fie directorul unei școli primare, în serviciul căreia își depune toată priceperea și energia.

Astă vară, când l-am vizitat pe d-I P. în modesta locuință din strada P. Movilă am zărit pe biroul d-sale ultimul volum al marelui publicații clujene Dacoromania. Il primise cu câteva zile înainte ca premiu din partea „Muzeului limbei române“ de pe lângă Universitatea din Cluj pentru prețioșul concurs pe care i-l dăduse acestuia în niște cercetări limbistice și filologice.

Harnica albină de odinioară nu și-a schimbat deci preocupările nici în aceste vremuri, în care toată lumea vorbește numai de afaceri și de politică. Popescul Basarabiei se ține și azi numai de școală și de cultură și

când vorbește de politică, o înțelege numai în forma în care ea s'a făcut la 1917, ca o închinare devotată pe altarul binelui comun, iar nu ca un mijloc de parvenire.

Onisifor Ghibu.

○○○◎○○○

PRESA ROMÂNEASCĂ ÎN ARDEAL

Presa în genere este organul, cu ajutorul căruia o națiune sau un stat se poate pune în evidență pe toate tărâmurile în concertul celorlalte națiuni sau țări, cu care ea vine în contact.

Ea este o armă puternică, pe care un popor o are la îndemână, și cu ajutorul căreia el se poate face cunoscut atât din punct de vedere social, politic și literar, cât mai cu seamă din punct de vedere economic. Cu ajutorul presei se pot forma curente sociale sau politice favorabile sau defavorabile unui stat, din care poate să rezulte un beneficiu sau un început de dezorganizare pentru acel stat sau popor, care este vizat de către publicistică. În tot cazul importanța ei nu trebuie să fie pusă la îndoială, și exemplul îl avem înaintea ochilor noștri cu minoritățile, cari prin presă au reușit să ajungă, unde au ajuns, și să trăiască pe pământul țării noastre mult mai bine decât proprii noștri concetățeni, români de naștere.

Dacă această presă joacă cel mai mare rol în vechiul Regat, cu atât mai mare trebuie să fie el pentru teritoriile alipite. Și dacă este vorba de Ardeal, trebuie să afirmăm, că ungurii și-au dat seama în tocmai ca și evreii de acest lucru, așa că astăzi cu multă tristețe trebuie să constatăm, că în această parte a țării noastre mai multe publicațiuni apar în limba maghiară și germană, decât în cea română.

Cifrele, cari sunt edificatoare și cari întăresc ori ce afirmațiune ne arată situațiunea următoare asupra publicațiilor din Transilvania, Banat etc.

Totalul Publicațiilor din Ardeal în limbile :

1. Română	89.—
2. Maghiară	120.—
3. Germană	38.—
4. Sârbă	1.—
5. Româno—Maghiară	2.—
6. Româno—Germană	1.—
7. Germano—Maghiară	1.—
8. Germano—Maghiaro— Română	4.—
Total	255.—

Luând în considerare aceste cifre ale statisticii din Transilvania cu profund regret vedem, că mai mult de jumătate sunt străine, și numai un mic rest sunt românești. Ori, când este vorba de a-ți impune și limba, și autoritatea morală într'o provincie, atunci evident, că această situațiune trebuie combătută cu ultima înverșunare, de oare ce ea este contrară intereselor noastre naționale. Nu ne vom putea aștepta nici-o dată de la unguri, evrei unguriți sau sași și săcui, ca să arate și ei măcar o vorbă bună pentru noi în publicațiunile lor și, dacă s'ar întâmpla să vedem și acest lucru din când în când, să se știe prea bine de către toți, că aceasta nu o fac, decât tot în interesul lor personal, vizând avantaje deosebite pe vii tor.

Prin urmare, tot la noi este speranța, ca prin noi înșine să ne putem ridica presa noastră națională la rangul cel puțin al presei unghurești (ca număr), pentru că, dacă unghurii au reușit, ca să ne domineze un pământ de al nostru atâtea secole, pe lângă alte cauze, faptul se datorește și importanței mari, pe care au dat'o publicațiilor și jurnalelor cotidiene, cari au apărut în mod regulat și sistematic în diversele centre românești. Acolo, unde ei au crezut că pericolul etnic este mai mare din partea noastră, tocmai acolo au căutat să apară cât mai multe publicațiuni în unghurește sau nemțește, pentru ca ori ce urmă de rezistență socială sau culturală din partea noastră, să fie cât mai repede anihilată.

Străinii au căutat în Ardeal, ca să trimită un public cât mai pregătit pentru literatura lor națională, și care să aibă puterea de convertire și pentru toate celelalte naționalități străine de danșii, pentru ca limba și literatura lor să pătrundă cât mai profund în toate clasele societății. Ei au făcut sacrificii materiale, pentru ca toate tipăriturile să aibă un caracter cât mai îngrijit chiar și din punct de vedere al tehnicii tiparului, convinși fiind, că și acest lucru, care ni s'ar părea fără importanță, joacă un mare rol, mai cu

seamă în cercurile ce posedă mai puțină cultură.

Dacă sistematizăm aceste 255 de publicațiuni după periodicitatea lor, atunci avem pentru Ardeal cifrele de mai jos :

Cotidiene	26.—
Săptămânale	182.—
Bisăptămânale	8.—
Trisăptămânale	3.—
Lunare	56.—
Bilunare	28.—
Alte periodice	2.—
Total	255.—

În raport cu greutățile materiale, pe cari le întimpină publicistica astăzi, numărul acesta de 255, este relativ aproape suficient, ca să dea hrana sufletească unei provincii. Ce folos însă, că majoritatea lor privesc prin prizma intereselor altor naționalități, depărtându-se de punctul nostru de vedere, și ca atare, rămânând departe de interesele noastre naționale.

Judecând prin prizma intereselor noastre de stat, am putea afirma, că ar fi mai bine ca aceste publicațiuni străine să aiba alt spirit. Și, cred că ori care dintre naționalități ar fi în situațiunea noastră de stăpâni etnici și politici ai Ardealului, nu ar putea să judece decât tot așa cum judecăm noi lucrurile, pentru că nici ei nu le-ar putea privi decât tot numai prin prizma intereselor lor naționale și etnice.

Dacă luăm cele trei mari orașe principale din Ardeal: Clujul, Timișoara și Oradea Mare, atunci vedem, că la Cluj, din 60 de publicațiuni periodice la finele anului 1923 au fost numai 22 românești și 38 străine, la Timișoara, din 26 de publicațiuni, numai 6 au fost românești, iar 20 străine, iar la Oradea Mare din 19 publicațiuni, 7 au fost românești și 12 străine. Aceste puține exemple ne arată în mod cât se poate de real starea îngrijitoare în care ne găsim pe tărâmul publicisticii în Transilvania, și de aceea cei ce au în mâinile lor destinele acestei țări ar trebui, să dea toată atențiunea acestui lucru și să încurajeze pe toate căile ori ce publicațiune periodică sau cotidiană românească, pentru ca să putem lupta cu arme egale.

Eugeniu Gîrgea

Directorul Anuarului statistic al României.

Răspândiți Societatea de Măine

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

MINEREURI DE ALUMINIU ȘI INDUSTRIA DE ALUMINIU ÎN ȚARA NOASTRĂ

Se spune că în ordine evolutivă, după epoca de fer, va urma epoca de aluminiu, subliniindu-se proprietățile acestui metal, ușor și tenace, absolut necesar și indispensabil tehnicii moderne (aviație-metalurgie). Aluminiul este metalul cel mai ușor dintre metalele practic utilizabile, cu o greutate specifică bagatelă (2'56—2'67), densitatea sa apropiindu-se de cea a sticlei comune. În schimb are un coeficient de ductibilitate și tenacitate, mare. Un fir de aluminiu de 1^m/_m diametru, suportă o tensiune de 14 kg. În aliaj cu cuprul tenacitatea lui crește. Filiat tenacitatea sa se intercalează, între a zincului și staniului, iar bătut cu ciocanul, se apropie de a cuprului.

Proprietățile sale electrochimice se cuprind între ale magneziului și ale zincului. Conductibilitatea sa calorică și electrică se apropie de a cuprului. În cablurile electrice 1 kg. de aluminiu poate înlocui 2 kg. de cupru.

În industrie se estrage din un amestec topit de oxid de aluminiu (Al₂O₃) și criolită, mineral de aluminiu și fluor (Na F, Al F₃), în furnale electrice, adaptându-se astfel de electrozi, încât să permită o recuperare a fluorului din criolită.

Minerul utilizat pentru estragerea aluminiului este bauxita, un minerul de o constituție eterogenă, format din oxizi de aluminiu (diaspor, hidrargilit), în asociație cu oxizi de fer (haematit, gôhit și limonit), conținând ca impurități cuarț, silicați și minerale de Titan. În stadiul actual al cunoștințelor noastre din punct de vedere genetic, bauxitele sunt considerate, ca un sol lateritic fosil format sub un climat tropical, transportat și îngrămădit în mod metasomatic în dolinele (pâlnii) rocilor calcaroase, de factorii dinamici „apa și vântul”. Unii geologi le consideră ca produse ale acțiunii r hidrotermale, ce însoțesc erupțiunile vulcanice, în care caz sulfurile și clorurile diverselor metale, în stratele superficiale ale scoarței pământului, sunt supuse concomitent unui proces de oxidare și hidratare.

În țara noastră în județul Bihorul se găsec întinse zăcăminte de bauxită, cuprinse într-un platon calcaros de 170 Km². Cantitatea lor maximă este evaluată la 10.000.000 tone, iar cea minim posibilă la 3.000.000 tone.

Permițându-ne un joc de cifre, considerând producția mondială a minereurilor de aluminiu care este 200.000 tone anual, cu rezerva bauxitelor din Bihor, s'ar putea alimenta producția de aluminiu a întregului glob, pentru un interval minim de 20 ani. Să nu se uite, că nu orice bauxit

poate fi utilizat la estragerea aluminiului.

Pentru scopul tehnic se utilizează minerul cu un conținut maxim de 3% silice. Surplusul de silice desavantajează deoparte lucrările de estragere, iar de altă parte provoacă pierderea unei apreciable cantități de aluminiu.

În baza datelor de analiză chimică bauxitele din Bihor, conțin o cantitate de silice sub 3%, cu toate acestea suficientă, ca să rețină 49'23% aluminiu, practic inutilizabil, față de bauxitele din Franța (Provance Baux, bazenul Parisului), cari subministrează aproximativ 37% aluminiu metalic.

Comparativ, bauxitele roșii conțin mai puține silice decât varietățile albe mai bogate în aluminiu și cu un conținut de fer mai redus. Pentru estra-

gereea aluminiului se utilizează cu deosebire bauxitele roșii.

Din aceste date sumare, se evidențiază fecunda alimentare a industriei aluminiului, din zăcămintele dela noi, pentru câteva decenii, luând ca termen comparativ Franța, cu o cantitate dublă de minerul, față de restul țărilor europene, și care totuși abia poate prelucra 100.000 tone anual, cu toată ea alimentează piața industrială a aluminiului, a întregului nostru continent. Viitoarea industrie a aluminiului în țara noastră, e avântată de prezența gazului metan în Câmpia Transilvaniei și de căderile de apă, ușor amenajabile ca surse de energie motrică.

Inceputul de exploatare întreprins de Soc. „Allgemeine Aluminiumindustrie Gesellschaft — la Văscău, Vad, Dobrești, Făncica, în timpul războiului 1917—18 — împruținează neglijabil rezerva de minerul, cu aproximativ 200.000 tone, trimise în Elveția la Schaffhausen. Victor Lațiu prof.

●●●

DISCUȚII LITERARE

CONSTANTIN LOGHIN, SCRIITORI BUCUVENENI

Antologie. București 1924. Prețul 30 lei. (Din publicațiile Casei Școalelor).

12 poezi și 14 prozatori ni se înfațșează cu fragmentele alese de d-l profesor Loghin, care urmărește un vrednic scop: descoperirea sufletului literar al Bucovinei austriace mai ales din epoca de cărmuire spre România mare, spre jertfa pentru România mare. D-l profesor va fi știind mai bine decât mine ce este specific-bucovinean; eu, însă, rămân convins că unde-a avut loc Iraclie Porumbescu puteau să încapă de exemplu și Hurmuzăchenii, și Ștefurea, și alții. Nu avem, deci, în față-ne o antologie completă, ci numai o parte din ea. Eu n'aș elimina nici pe țeranul-orator Iliuț de veche memorie, din care, mai zilele trecute, celiam o frumoasă apărare a școalei profesionale, rostită într-o adunare populară. Defectul este ușor de îndreptat; iar noi mai putem aștepta — tot sufletul vechei și noiului Bucovine; dar n'am voi să așteptăm mult.

Din autorii luați în considerare de d-l profesor Loghin eu am cunoscut personal 14. Cartea mi-a fost și o amintire de cele mai multe ori plăcută.

Ion G. Sbiera, S. Fl. Marian și Constantin Morariu erau suflete line; unul abia apărându-se de bizarerii regretabile: altul bătând o cărare veche de colector mai mult decât de talmăcitor; al treilea simțindu-se liniștit în creștinismul său blând. Pentru ce nu erau ei revoltați?, nu prea înțelegem atunci; acum cred că temperamentul lor era al locului, dar și al frâului politic-social străin. Buni muncitori, buni semănători, însă.

Impresia de oameni al căror gând

se prelungia în vorbe sincere — rezervate uneori — n'o mai făcea de loc acel Em. Grigoroviță, care a pornit dela felul lui K. E. Franzos și a povesit interesant, dar fără adâncime de sentiment, despre țărișoara sa și oamenii ei. Dar acesta era un bucureștenizat, și de aceea nu era chiar caracteristic prin felul, ci mai ales prin obiectul povestirii.

Nici potolit ca cei trei, nici nesimpatic ca al patrulea, era T. V. Stefanelli, care prin amintirile despre Eminescu va trăi mai mult decât prin restul operei sale beletristice. Despre acesta nu pot spune că i-am putut zări fundul sufletului; de lângă el mă sculam tot atât de înțelept ca și înainte de-a mă fi așezat aproape; „era închis, și-l știu deci numai din operă, care este simpatică, fără să fie rescolitoare.

Alfel pulsau cei tineri!

De Mihail Teliman m'am apropiat la Viena. Era bursier; și își avea necazul său cu bursa, din cauza neglijențelor sale. „Tu, dacă ajungi la Cernăuți, să le spui acelora că eu tot om de omie sunt și că neplăceri nu merit!” Eram în trecere (nu mai știu când anume) spre țărișoara în care eram redactor. După ce s'a întors, l-am căutat în Sirete. Știa când sosesc (cu părintele Dosofteiu?) și mă aștepta în capul dealului. Am intrat pe jos în târg. Făceam câțiva pași și ne opriam; iarăși câțiva și iar ne opriam. Și în opriri Teliman îmi povestea biografia fiecărei case, a cui fusese, a cui este, ce fel de lîc ori de Moșișică s'a așezat în ea ș. a.

EMINESCIANE

m. d. „Și iată că, totuși, badea Cutare nu fuge și remase cu casa lui între casele lor!” îmi zise odată cu o durere de care parcă și el muria cum murise mai tot târgul său. Am lăcrimat amândoi de jalea Siretului. Și deaceea, când mă gândesc că în prefața de la operele lui se află și numele meu, mă simt chiar măgulit, deși editorul Tofan nu știa că odată el și eu lăcrimam împreună pe-o brazdă de iarbă din marginea uliței principale a târgului. Și era slab atunci, și galben; și știa ce-l doare și că nu se vindecă cu câte un pahar de vin mai mult decât poate duce omul . . .

G. Popovici era tocmai contrarul lui Teliman: Alb și roșu la față, un cap frumos rotunzit, ochi albaștri și scilpitori, un piept lat, și tot trupul așezat pe niște picioare voinice și elastice; și, totuși, cu ceva feminin în el, de-ți impunea de îndată o rezervă. Destulă vreme stătu departe de gazeta „mea”, apoi se apropié, colaboră, îmi atrăgea atenția la ce el bănuia că mi-ar fi putut scăpa din vedere, dovedia interes. Un romantic tubitor de izolări și de ieșiri ștregărești din izolare: Nu am uitat încă avântul saniei, iarna, spre Sadagura, unde în odăița caldă a Ovreiceii crăsmărese goliam pahar după pahar, puneam fările la cale și ne întorceam luminați de zăpezi și de scilpirea stelor iernatice, cu popas la podul Prutului, care resuna câteodată de-o horă a unirei; căci nu eram singuri, erau peacolo și alți crăișori bucovineni, dintre cari unii trăesc încă . . . Unde-ți merg florile ăstea? Întrebaiu altă dată. — Spre munți, la cineva! Dar numele nu l spunea: l-am știut dela alții, nu dela el . . . Și pentruce ai plecat tu de-acasă, să te-ășezi aici cu chirie? (era în strada Horecii). Iă, ca să pot ceti liniștit și bine pentru examenul ăsta; examenul are mult haz, când știi ceva mai mult decât dascălul, sfârșia el explicarea . . . Și ascultă, Duică, trebuie, trebuie să fii martor; Tăchiță are iar duelul său; mergem amândoi martori, are să fie și cu ceva haz, să vezi, să vezi; iote-l, parcă-l văd . . . Dar când într-o noapte postsadagureană l-am luat pe O (micron) din sanie și l-am săltat peste porți și l-am așezat, ca pe un Falstaff, în pat, încât a doua zi întreba pereții cine și cum l-a adus, prin aier, dela Sadagura până acasă?., Evul mediu cu libertatea-i seigneurială, cu gluma ascuțită chiar grotesc, cu dărnicia risipitoare, cu cultul asexual al femeii, cu versul împodobitor când trebuie să plece în lume, ar fi fost un timp mai priincios gesturilor acestui suflet jenat de bunele cuviințe ale societății de azi. Și totuși, ce adânc, ce serios, ce cumințe putea să fie, când problema actuală pretindea!

L-am revăzut în București, generos, bun, delicat. Aprindea nevestii un pomuleț de Crăciun, draguț de tot . . .

Apoi trecu spre Domnul, undeva în Ungaria, de unde a scris scrisoarea clară, sigură, cătră primarul care avea să-l îngroape. Nici azi n'am înțeles tot. Prietinos, zimbitor, mai tânăr, ne apropia C. Berariu, care, după unire, mi-a procurat decepția că nu și-a păstrat și corpul așa de sprinten ca sufletul. Era pe vremea „Sfântului” antialcoolist, la ei în sat, adecă la prietinosul tată și la surorile în roche galbenă, iarna. Par'că visez încă acea seară în care din ruteneasca „Sfântului” n'am înțeles nimic, dar bine-am înțeles ce prej are oșpeția oamenilor aleși ai Bucovinei.

Dincoace de lumea aceea pică Tofan, Grămadă, elegant în gest acela, intim și energic totodată acesta. În ei, cu ei călătoria idealul, idealul! Acum dorm etern: acum mai arde încă dorul celorce i-au cunoscut; din viitor curge însă neguroasă uitarea, cu care și antologistul, și eu, și alții suntem datori a lupta cu cuvântul și cu scrisul. Tânăr și mort; parcă-i frumos; uneori îmi pare rău că n'am avut parte de soartea asta; parcă-i foarte frumos; dar este trist, grozav de trist.

A fost o lume, din care s'a născut o lume; s'a născut aceea care adie astăzi în Bucovina. Nu doriți să o cunoașteți? De ce nu ați dori de țara care a fost o veselă grădină și care... cine știe ce-o să mai fie!

Antologia d-lui Loghin vă aduce o parte bună din mieasma grădinei; deschideți-i ușile; și adăpostiți-o cald — și la noi!

G. Bogdan-Duică.

Moartea lui Anatole France. Marele scriitor francez Anatole Thibault, care avea pseudonimul de France (după denumirea librăriei tatălui său: *Librairie de France*) a încetat din viață în vila sa din Tours. A fost romancierul cel mai fecund în literatură universală. Pentru ideile sale pacifiste a luat acum patru ani premiul Nobel, pe care l-a dăruit dealfel sinistraților din Rusia. Operele sale principale sunt: „Crima d-lui Silvestru Bonnard”, „Thais”, „Histoire comique”, „Rottisserie de la reine Pedauque”, „Les Dieux on soif”, „La révolte des Anges”, „Insula Pinguinilor”, „l'Etui de Nacre”, „Sur la pierre blanche”, „Jeanne d'Arc”, „Istoria contemporană”, „Vies littéraires”, etc. etc.

O nedreptate. Ministerul de Instrucție a publicat zilele acestea un ordin referitor la aranjarea situației profesorilor „cursiști” din Transilvania. Acest ordin a stârnit o nemulțumire generală în rândurile celor interesați, cari îl socotesc — și cu drept cuvânt — ca o lovitură dată însuși învățământului românesc din Transilvania.

Chestia fiind de o deosebită însemnătate pentru întreaga noastră cultură, vom reveni mai pe larg asupra ei în numărul viitor.

Prepar volumul 2 și 3 din ediția populară a lui Eminescu, la Cultura națională. Resfoesc *Timpul* ca să aflu ce nu s'a retipărit din el și a fost, totuși, scris de Eminescu. Criteriul meu este: stilul, ideile, ortografia, formele de concentrare ale cugetărei. Uneori sunt absolut sigur că nu greșesc; alteori șovăiesc. În tot cazul, ediția mea va aduce multe lucruri „nouă” și, totuși, vechi, de atunci doar, dela 1887—1883!

Printre ele sunt și lucruri fără valoare permanentă. La ce le-ăși reproduce? Când citești pagină cu pagină *Timpul*, vezi în ce vâltoare a vremurilor se afla Eminescu: războiul independenței cu dorobanții tratați mai rău decât invalizii de azi, pacea dela San Stefano, congresul dela Berlin, modificarea constituției, marea alianță a conservatorilor cu liberalii fugiți dela matică, începutul opoziției anti-brătianiste, la a cărei dispoziție era marele talent al lui Cogălniceanu etc. etc. Și în mijlocul acestor valuri, el, căruia un ziar liberal îi zicea „sufletul, actorul”, el și Slavici, căruia același ziar îi zicea „ungureanul”! Oamenii nu-și perdură capul. Scrisul remase aspru, dar cuviniincios; verva lor nu o vedem azi; nici bazele ei. Ce are a face impresionismul unor articole de fond de astăzi cu răbdarea de-a analiza logic evenimentele de-atunci. Am dat înapoi! Mult am dat înapoi! Maestrul și al gazetăriei noastre a trăit, nu trăiește!

Din când în când simți pe anonimul Titu Maiorescu, în ale cărui articole nu se amestecă nici fantasia, nici satira sprintenă, populară, dublată de vorbe populare, ca la Eminescu. Didacticul Slavici se cunoaște binișor. Necazul meu, însă este că ei au un *fond comun de convingeri*, cari reies mereu la suprafață și cari îngreuiază diagnoza: Acest articol al cui va fi? Ușor bătut nu mă las eu de această comunitate de idei și expresii, dar — greu merge uneori.

Și, totuși, *trebuie!*

Ar trebui chiar altceva, mult mai însemnat. Dar cui să-i spuie vorba? Cine s'asculte, când hârtia este scumpă, scumpă munca și — folosul? Folosul, îndoelnic. Acea epocă a fost de-o frământare atât de serioasă de fapte și idei, încât ar merita o reproducere în total, în anonim, deoparte liberalii la cărmă dealfă parte conservatorii opoșanți. Ar fi un capitol al presei de-o măreție, la noi, rară. Crestomația presei române dintre 1877—1882—1883, rămâne de făcut. Eu indic problema. Vreun tânăr istoric, pe băncile universitare încă, ar putea să o întreprindă. Căci pentru o astfel de bună operă — se va arăta și editorul, poate mai curând decât ne lasă a crede mizeria actuală.

G. Bogdan-Duică.

Răspuns dlui G. Bogdan-Duică*)

Supt pretext că scrie o recenzie despre Anuarul „Institutului de Istorie Națională” din Cluj, d. G. Bogdan-Duică strecoară, în n-rul 26 al revistei de față, o violentă diatribă contra mea.

Astfel, oricât de neplăcut mi-ar fi să inaugurez colaborarea mea la „Societatea de mâine” — care mi-a făcut cinstea să mi-o ceară în repetate rânduri — cu un articol de polemică *pro domo*, sânt nevoit să o fac.

D. Duică, ale cărui însușiri de tact, de calm, de obiectivitate, măsură și distincție sânt în deobște cunoscute în publicistica noastră (nu degeaba e d-sa succesorul lui Titu Maiorescu la Academie!), mă denunță directorilor numitei publicațiuni ca pe unul care aș „alteră” prin „sentimentele mele irascibile” (sic) atmosfera de „obiectivitate și chiar delicateță” a Anuarului și binevoiește a aprecia recenzia mea despre o carte a d-lui Diculescu ca „singura greșală în acest Anuar.”

„Singura greșală!” E și aceasta o distincție, pentru care aș fi gata să mulțămesc d-lui G. B.-D., dacă... aș merita-o. Din nenorocire, însă, nu e cazul.

D. Duică nu mă poate ierta, că am făcut unele „ironii vulgare” (cele fine fiind, precum se știe, apanagiul d-sale) asupra operei în chestie, îndrăznind să vorbesc de „parodie” și de „spișerie etimologică,” ba chiar să mintuii aprecierea mea cu anumite formule protocolare nemțești, pe care — culme a îndrăzneții! — le-am și subliniat! Și d. G. B.-D. taxează recenzia mea de „imorală,” ca una ce ar dovedi „lipsă de respect pentru munca scriitorilor tineri și de valoare” și ar fi „rău intenționată.”

Să vedem.

Dacă un cărturar român ar susține înaintea d-tale, iubite cetitor, că nume românești ca Onu (evident, din aceeași familie a lui Ion, ca și Onea, Onciu, Oni, or, Onică, Oană, etc.), ori Manea (Man, Manole), ori Badea (bade, bădică, etc.), sânt... gepide, și s'ar părea d-tale că terminul „parodie” de filologie e deplasat sau măcar exagerat? Ei bine, asta face d. Diculescu în teza sa *Die Gepiden*, despre care e vorba în recenzia incriminată. — Și, iarăși, când un învățat român duce tezismul său pangermanist până acolo, încât vede în însuși *Basarab* un... Ostrogot, cum face d. Diculescu, vi se pare dv. fără rost a se pomeni de oarecare formule de ofrandă și devoțiune germanică? Cred că nu — și aceasta e toată vîna subscrisului.

Dar am depreciat opera unui „tînăr de valoare”? Nu e în discuție tineretea (tot atât de toamnătecă, socot, cași a mea), nici valoarea personală a d-lui Diculescu. E vorba de opera sa, de tendințele germanofile și de insuficiențele filologice ce se vădesc în ea. Iar, în aceste privinți, d. Duică ar putea medita rîndurile următoare: „Netemeinicia identificărilor făcute de Diculescu nu are de ce să ne mire, când și altfel vedem cât de puțin inițiat este d-sa în chestiunile de filologie, cu câtă ușurință propune etimologii care trec peste altele necontestate ori se arată la prima vedere cu totul greșite... Lipsa de cea mai elementară orientare filologică și

*) D-l profesor V. Bogrea cere un loc de apărare contra unei critici scrise de mine. I-l dăm și-l asigurăm că la răspunsul D-sale nu avem — niciun răspuns. G. B. D.

spirit critic se vede la fiecare pas. E și tendențioasă această carte prin insistența pe care o pune de a arăta că țările noastre ar fi fost adănc germanizate în trecut.” — Sînt rînduri scrise de d. O. Densușianu, om cu oarecare competență în materie (ori nu, d-le Duică?), în recenzia-i din „Graiu și Suflet,” care începe prin a califica lucrarea d-lui Diculescu drept o „deraiare filologică” și încheie cu cuvintele aces'ea: „Fixarea unor norme sigure de cercetare în filologia română nu mai poate permite asemenea *cutreierări aventuroase* în domeniul ei, și mai ales când se urmaresc afirmări îndrăznețe. cu falsificarea trecutului nostru.”

Vedeți? Și nici o vorbă despre „enorma muncă”, pe care eu — imoralul — nu m'am putut opri de a o recunoaște în opera d-lui Diculescu, regretând numai că ea a fost risipită în susținerea laborioasă și vană a unei teze false.

Dar, orice ar fi scris în „Adevărul literar” meritosul preistorician și bunul meu conjuțean, d. I. Andrieșescu (am citit și eu ce-a scris, dar am citit din doască n doască și cartea cu pricina, pe care am avut chiar prilejul s'o discut cu autorul ei, — ceia ce nu pare să fi fost cazul d-lui Duică), nu numai filologii, ci și istoricii sânt de aceeași părere.

Mă gândesc, firește, în locul întâiu, la d. N. Iorga, profesorul d-lui V. Pârvan, ale cărui merite științifice nu le-am contestat niciodată, deși nu simt nevoia să-i laud „școala”, așa cum face, cu o atât de strategică și transparentă sinceritate, d. Duică. Și mă gândesc la d. Iorga, cu tot riscul de a cădea încă odată supt anatemele d-lui Duică, care mă ține de rău, că „mă închin umil” în „reportul” (sic) despre *Histoire des Roumains*, și nu admite că aș putea adopta față de d. Diculescu altă atitudine ca față de d. Iorga.

Ați să-mi fie permis să protestez și să declar că, în deosebire de d. Duică, eu — imoralul — am considerat și voi considera totdeauna ca întâia mea datorie de loialitate cel mai desăvârșit respect față de personalitatea și activitatea unică a d-lui N. Iorga și nu m'aș dezonora niciodată, adăugând — de pe catedră său de aiurea — glasul meu la corul ignobil al detractorilor d-sale.

Dar bizarul apologyt al d-lui Diculescu îmi mai reproșă ceva: că am vorbit de „spișerie etimologică” a acestuia.

Și d-sa, care a trecut, obiectiv, supt tăcere toate celelalte contribuții ale mele — câte bruma sânt! — din „Anuarul” clujan, crede a fi descoperit, într'o notiță, un specimen de „spișerie etimologică”, de care m'aș fi făcut vinovat eu însuși.

Înainte de toate, un lucru: eu n'am pretenția de a nu fi căzut niciodată (dimpotrivă!) în greșelile pe care le relevz întâmplător la alții și am destulă experiență ca să știu că, adesea, nu afirmațiile autorului, ci „rectificările” recenzențului sânt greșite.

Judecați, însă, și dv.:

Găsim menționate, într'un studiu din „Ungarische Rundschau”, numele *Brusanus* (nu: *Brugganus*) și *Myletto* (cetește: „Maileto”), ca ale unor căpetenii de Stat „of Hungary” dintr'un vechiu roman englez, mi-am îngăduit presupunerea, că aceste nume de personalități „ungăre” ar putea ascunde numele românești *Mailat* și *Birseanu*, — „dată fiind mai ales epoca”. Și ce încă? întrebă, sarcastic și parentetic, d. Duică, deși răspunsul

eră la mintea omului: și regiunea, — geografia coroborând cu cronologia!).

Obsedat de germanism, ale cărui ecouri răsună uneori și'n alte manifestări ale d-sale (ceia ce nu-l împiedecă a scrie: „Ferausser”!), d. G. B.-D. face mai întâiu, o mică confuzie: crede că „spișerie” e tot una cu germanul *spizer* (*Spitzfindigkeit*), pe când, de fapt, în recenzia mea, eu vorbiam de *spișerie* în sensul, cunoscut, de „combinații spișerești,” — făcând aluzie la etimologii de felul lui *Gilort* = *Gil* + *lort* ale d-lui Diculescu.

E evident, însă, că acest înțeles nu se poate aplica unor *identificări*, care n'au la bază nici o combinație artificială de frânturi dispartate, ci sânt o simplă interpretare ipotetică. — bună sau rea, e altă întrebare.

Dar d. Duică nu e omul care să se împiedece în asemenea scrupule, când e vorba de a lovi într' un coleg.

Ajuns în posesia revistei maghiare, la care eu insumi îl îndreptasem, citînd-o, d-sa ține să mă învețe ceiace, firește, știam înaintea de d-sa, — fiindcă citisem doar revista citată! — și anume, că „autorul romanței (sic*) are foarte puține cunoștințe geografice și istorice despre Ungaria”, — dar, adaug: are totuși! — și că, deci, „*Mailat* și *Birseanu* devin neprobabili”.

Aceasta înseamnă, însă, a descuia ușii deschise, pentru că eu spuseseam precis, că nu înțelegeam a vorbi decât „numai de nume”; iar, pe altă parte, dacă presupunerea mea se întemeia pe oarecare elemente geografice și cronologice, explicația dlui Duică — ipoteză pentru ipoteză —, că „*Miletto* (sic) ar fi tot un nume grecesc, ca și *Larissa*” (*Capitala respectivului*), iar „*Brusanus* ar fi un *Asiat* (!)”, e pur și simplu gratuită, pentru că numele personalităților în chestie e *Myletto* (nu: *Miletus*; numele englez al localităților cunoscute), și, dacă e vorba de „exotism” și „orientalism”, exotice și orientale erau, pentru un Englez, și numele din Ungaria, pe care nu văd de ce ar fi exclus, ca autorul romanței să le fi putut afla, independent de orice alte informații, dintr'un izvor scris sau oral oarecare (cunoaștem cazuri precise, de la noi și de aiurea).

Fără a avea posibilitatea ea de a vedea însăși opera romancierului englez (deci simpla confruntare atentă a titlului ei din notița mea și din revista maghiară ar fi ajuns cam să se convingă cineva că nu m'am mărginit, din comoditate, la informația acesteia), pentru a identifica pe *Myletto* și *Brusanus* cu *Mailat* și *Birseanu*, eu aveam, deci, anume temeiuri, pe care d. D. nu le-ar putea invoca în sprijinul... contra-ipotezei d-sale.

În schimb, această contra-ipoteză are un motiv, care se destăinuiește, subtil, la sfârșit (*in cauda venenum*): „Romanța (sic) a avut nevoie de nume exotice, orientale și le-a luat de la Greci, cari, la d. V. Bogrea, devin *Ardeleni*!”

După ce gramatică și după ce geografie, *Brusanus* (de la *Brussa* am avea, în orice caz, normal: *Brussanus*), ar fi putut fi „luat dela Greci,” — e un secret al dlui Duică, pe care ar fi indiscret să-l scrutam; dar „Grecii,” metamorfozați la d. V. Bogrea, în *Ardeleni*, arată, că *perfidia* „grecească”, colorată cu o anumită nuanță

*) Înșelat de termenul impropriu din revista citată („prosaic Romanze”), învățatul istoric literar confundă pe roman (engl. *romance*) cu *român*.

•DIN DICȚIONARUL GREȘELILOR NOASTRE DE LIMBĂ

de brutalitate, se cultivă din bielșug și prin cartierele cele mai pur-sânge românești ale Brașovului.

Mai am un cuvânt și am terminat.

D. Duică taxează de „ronțăit critic” recenziile mele și pare foarte îngrijorat de nivelul *Anuarului* clujan, ba chiar de prestigiul „noului centru științific” universitar, periclitat printr-un ignorant trândav ca mine.

Dela înălțimea amezitoare a monumentalei sale opere, d-sa, care construiește pe fiecare lună o piramidă și samănă ciclopic cu megalii înțreg câmpul științii universale, privește cu comizație spre subsemnatul pigmeu, care n'a publicat până acum măcar o... operetă și mocoște, când îl lasă suferințele, la câte o biată pietricică, desprinsă din albiile uscate, în care s'au frământat odinioară tumultuos spele amare ale vieții trecutului nostru.

O, toate aceste infirmități, toate aceste insuficiențe ale mele, nu eră nevoie să mi le spuie d. Duică, pentru ca să le știu. Le știu de mult, și sânt cel dintâiu care le deplor.

Le deploram, iubite domnule Duică, și atunci, când prietenia d-tale nu socotia nici un cuvânt prea mare pentru a exalta calitățile mele (o, aveam multe pe atunci!), când un învățat de talia d-tale nu credea că se înjosește, cerându-mi statul, proclamându-mă, în dedicații publice: „bun sfătuitor literar”, supunând manuscrisele sale reviziei mele stilistice, și tipăriturile sale — corecturii mele.

D-ta ai uitat toate acestea, — probabil, pentru că „memoria inimii” nu se scoate în fișe, — dar eu nu le pot uita.

Și n'a trecut mai mult ca un an de atunci — și iată recenziile din „Societatea de mâine!” O recenzie, care nu are, de altfel, farmecul noutății, de oarece, în fond, ea nu face decât să repete în scris ceia ce — și înainte de darea de seamă despre „Gepzi” — d. Bogdan-Duică nu mai obosi să debiteze oral, cui voia să-l asculte, pe la toate răspântiile.

Ce s'a întâmplat, însă, în acest răstimp, ca să ajungem aici?

Oricât de penibil mi-ar fi, trebuie s'o spun public tuturor oamenilor cinstiți: s'a întâmplat — cum să zic? — un mic accident candidaturii d-lui Duică la rectorat, — accident, în care imaginația d-sale îmi atribuie nu știu ce rol, mai deosebit ca al altor colegi. *Inde irae*.

Iată adevăratul resort, de-tul de meschin, al ieșirii d-sale.

Și acum, dacă crede că-l onorează, d. G. Bogdan-Duică poate continua.

Vom avea o serie de recenzii-model de „obiectivitate și chiar delicateță”, din partea unui om, care n'a cunoscut niciodată „sentimente irascibile”. Căci cineva, care „fecenzează” din asemenea mobiluri înalte, are, fără îndoială, tot dreptul să vorbească de „imoralitatea” recenziei altora.

V. Bogrea

IN BUCUREȘTI

depoziția revistei

SOCIETATEA DE MAINE

este în strada Zaharie no. 3.

D. MIHAIL BOTE este autorizat cu încasarea abonamentelor.

IX.

De când eram elev în cl. I. de liceu învățasem că verbele sunt parte *personale* parte *impersonale*. *Personale*, care-și schimbă forma după cum se schimbă și persoana în care se află subiectul; *impersonale*, care nu se schimbă, având pentru fiecare timp o singură formă (din care pricină se numesc și *unipersonale*). Intre acestea din urmă învățasem și verbul *trebuie*. Lectura clasicilor noștri ca și limba poporului nu mi-au desmintit niciodată cele învățate atunci în școală.

Iată însă că dela o vreme oamenii care au pierdut contactul cu limba poporului și, se vede, și cu a clasicilor noștri, au schimbat caracterul unipersonal al acestui verb.

Ba la mulți din aceștia forma prez. indicativ (*trebuie*) s'a volatilizat complet, fiind înlocuită pretutindenea cu forma *trebuiește*.

„Înainte ridicării materiale *trebuiește* ridicarea morală: această *trebuiește* să fie preocuparea principală a celor ce se ocupă cu educația poporului...”

„Noi *trebuiește* să stăm și să privim”... se spune în N. R. nr. 124 pg. 2-col. 1—2.

„La tot ce spun reprezentanții sovietici ruși nu mai *trebuiește* răspuns decât scurt și în același ton” (Tot acolo nr. 139 pg. 1. c. 5.)

Toți aceștia au și o formă pentru plural: *trebuiesc*.

„Aceste probleme *trebuiesc* studiate. Problemele de școală *trebuiesc* reluate” (Rev. gen. a inv. nr. 1 Dec. 1923 pg. 2.)

„Unitățile militare... *trebuiesc* să între în acțiune” (Aurora, 13 Sept. art. prim. c. 1). „Școlarii *trebuiesc* să scrie” (Lamura nr. 10—11 1924 pg. 479). „Anume norme și rânduri *trebuiesc* apărate” (M. Beza. Din Anglia pg. 51).

„Toți funcționarii statului *trebuiesc* să-și facă datoria cu un zel deosebit” (Univ. 31 Iulie pg. 1. c. 5).

Un profesor dela Timișoara scrie: „Ne *trebuiesc* cărți multe, ne *trebuiesc* biblioteci publice”... „părinții *trebuiesc* să facă sacrificii enorme pentru etc.” (N. R. nr. 124 pg. 2. c. 1—2).

„Nu există actualmente vre-un desacord esențial între România, care vrea să utilizeze și să-și pună bogățiile în valoare, și între interesele țărilor mai înaintate, cari *trebuiesc* să găsească o întrebuintare remuneratoare a muncii și a eco-

nomiilor lor. (Din Memoriul d-lui min. V. Brătianu, pentru lămurirea străinătății. Vezi N. R. nr. 210 pg. 1. c. 2).

Unii au forme de plural și pentru alte timpuri.

„*Trebutau* să-și aștepte zodia” (Aurora 13 Sept. pg. 1. c. 5).

Mai nostime sunt însă construcțiile de felul acestora:

„În acest timp, s'au petrecut însă fapte de cari *trebuest* să vă informăm” (Dimin. 25 Iunie 1924 pg. 1. col. 5).

„Știm că în Basarabia există nemulțumiri chiar printre Români. *Trebuesc* să vă grăbiți a le suprima, riscurile fiind prea mari”. (Din părerile d-lui Vandervelde. N. R. nr. 197 pg. 1. col. 3).

Alții scriu: „Să nu te depărtezi niciodată „dela ce ai *trebut* să voești”.

„Eu *trebutam* să mă supun”. Iar d-l Marius în traducerea romanului „Discipolul” de P. Bourget scrie: „Aș fi *trebut* să mă arunc și mai mult în știință... Da, aș fi *trebut*” (Bibl. rom. celebre. Colecția Samitca pg. 150).

Să ne ierte Dzeu, dar noi punem mâna pe cruce că aceștia din urmă n'au fost și nu sunt nici azi Români, fiindcă Românul n'are decât câte o singură formă pentru fiecare timp, ori de care persoană ar fi vorba. *Trebuie* pt. prezentele indic. *trebuia* pt. imperfect, a *trebut* pt. perfectul compus, va *trebui* pt. viitorul I, ar *trebui* pt. prez. optativ etc. Românul, deci, zice:

A *trebut* să înfierz batjocura ce o fac unii cu limba noastră.

X. Y. *trebuia* să tacă. Ei *trebuie* să mai învețe românește înainte de a mai lua condeiul în mână. Dl. Marius ar *trebui* să nu mai traducă.

Axente Banca

A apărut în editura revistei Societatea de mâine I-ul număr al „Bibliotecii sociale și economice” de sub direcțiunea dlui Ion Clopoțel, și anume:

Petru Suciu: Probleme ardelenne (Reforma agrară în Ardeal, Problema orașelor ardelenne, Clasele sociale în Ardeal). **Prețul lei 20.**

Se poate comanda la autor (Turda) și la administrația revistei.

EXILUL EPISCOPULUI INOCENTIU MICU-KLEIN

Academia Română a publicat cu ajutorul „fondului Principesa Alina Știrbei” un volum de documente (XII.) care ne interesează în chip deosebit: „Correspondența din exil a Episcopului Inocențiu Micu Klein, 1746—1768, publicată de Zenovie Paclișanu, membru coresp. al Academiei Române. „Cultura Națională București 1924. În acest volum de 160 pagini de 8° mare se cuprind 123 scrisori, provenind, afară de câteva, dela marele vlădică exilat. Cele câteva sunt scrisori adresate lui din Ardeal sau din Viena.

În ele, ca în niște bucăți de oglindă spartă, ni-se înfățișează sufletul sbuciumat de luptător al marelui om, care a fost vlădica Inocenție, „Liber Baro de Szad” cum se iscălește mai des.

Dacă, după împrejurări, ne am închis, ca în aceste scrisori am vedea un om tremurând de frica unei pedepse, sau căindu-se de amarul exilului, sau cerșitorind milă și voie de a-și relua cărja vlădicească, foarte ne-am înșela. Tocmai dimpotrivă se prezintă de fapt acest vlădică de calibru mare. Conștient și mândru de demnitatea sa, tare întemeiat în dreptatea cauzei sale și a poporului său, cari la el se confundă într'una și aceeași cauză, el totdeauna ni-se înfățișează în postura de apărăre, ca un avocat convins de dreptatea cauzei ce e în for.

Faptul acesta al atitudinii pururea oficiale ne face cu neputință a vedea măcar un colț din inima omului, care, presupunem, trebuie să fi avut și clipe de slăbiciune omenească, de părere de rău sau de dorință după situația avută odată.

Să te știi înscris în sufletul poporului tău — și să nu-l poți vedea, nici să-i poți grai, — să te știi întemeietorul Blajului cultural bisericesc și să nu te poți apropia de el, ba să-l știi pe mâna contrarilor; să te știi întemeietorul mănăstirei largi și cuprinzătoare și să nu ai o chiluță în ea, ci să fii silit a petrece în străinătatea atât de depărtată, să te știi, de drept, stăpânul unui castel și al unor moșii estinse și să te vezi departe de ele, lipsit de cele mai trebuincioase ale traiului de toate zilele, — și să nu ai totuși nici o jale, nici o durere, pentru toate acestea, iată ceva ce îl înalță pe acest mare Micu la înălțimi nebănuite până acum.

Abia ici-colo să strecură câte o mărturisire discretă a strămătoririi

ce-l împrejmuisie. „Imprejurările de timp și de loc, cari me strâng, și insoțitoarele lor, mă opresc de a spune mai mult” — scrie către contele Gyulafi, cancelarul ardelean, în 9 Iulie 1746.

Lupta lui Klein — purtată din Roma se desfășură pe două fronturi de odată. El cere neconținut să fie judecat de un for obiectiv și independent, pentru ca să-și dovedească toată nevinovăția sa față cu clevețitorii caril-au prezentat ca necredincios casei domnitoare; — iar de altă parte caută să înlătore din curtea episcopescă a Blajului pe teologul iesuit, ce-i fusese pus în coaste, — și dela care se pare că-și bănuiește nenorocirea ce l'a ajuns. În scopul primei cereri se adresează la toate personalitățile mari ale Monarhiei din acel timp: Archiepiscopul Vienei Kolonich, Nunțiu din Viena, Contele Harah, Cardinalii Albani și Petra, baronul Pfittschner, consilier de stat, etc.

Pentru ajungerea scopului al doilea pune subț afurisanie pe iezuitul Balog, și comunică actul acesta, care a făcut senzație în toate curcile bisericești, nu numai episcopului catolic din Ardeal, Archiepiscopului din Strigon, ci chiar și Papei dela Roma.

Mare indignare îi provoacă știrea, că vicarul P. P. Aaron s'a dat pe partea iezuitului și că-l apasă și el în rapoartele sale către autoritățile statului.

Poruncește deci administratorilor moșiei sale: Marzsina și Petru Pop Dăianul, să nu-i mai dea nimic din venitele domeniului și să nu-i mai permită nici un amestec. Se adresează tuturor aderenților săi denunțând pe Aaron ca trădător al cauzei poporului și cerând să facă sinod și să iee poziție contra lui.

Aderenții lui cei mai devotați sunt protopopii Timandi din Juc, Szakadati, din Blaj. Nic. Pop din Balomir și Avram Pop Dăianul. Mai are oameni devotați în magistrul postei din Juc și din Alba-Iulia, care-i trimite scrisorile și banii, și cari după ce s'a oprit corespondența ardelenilor cu el, i-au făcut prețioase servicii.

Între scrisori sunt foarte puține de acelea cari s'au scris românește sau i-sau trimis lui din Ardeal. Ca exemplu citez câte una:

Cătră Avram Pop Dăianul!

Prea cinstite în Chr. Frate și preaiubite cuscre! Tot ne miram ce lucru poate să fie de nu mai luăm

nici o scrisoare nici o informație dela frăția ta, până acum mai pe urmă în 9 zile a lui Februarie într'acest an 1758 am luat o carte a frăției tale scrisă în anul trecut 1757 Aug. 21 de zile și încă cu pecetea frăției tale tăiată și cu alta străină pecetluită, în carte am aflat și-o copie opreliștii dată dela D. M. sa Tesaurareșul, cu care după un rescriptum al Înălțatei Chesaro-Craiesei vă oprește să nu corespondeluiți cu mine. De care lucru nu me pociu mira destul pentru ce aceasta? că eu de care lucru am făcut sau am scris nu me tem nici me rușinez, de s'ar publică în mijlocul țării. Acest lucru va fi fapta pismașilor. care vrând să se lingusească pe lângă Înălțata Chesaro-Craiasă nu găsesc alt în prilej mișăii fără cu stricarea vestiei altuia. Însă cu toate acestea poruncile celor mari trebuie ascultate, păzite și cinstite. Pentru aceea bine ai făcut că ai căutat întâiu slobozanie apoi ai scris, că nu aş vrea să cază cineva în urgie pentru mine. Pentru religioasa dela Pater Jakobfy nu-i așa de grabă, bine, că am înțeles că i-ai dat banii, ca să nu aibă împiedecare despre partea noastră. Despre pretenția noastră înțeleg că-ți scrie agentul, că are bună nădejde și cum că l'ai mai deșteptat frăția ta cu o carte, imi pare bine de dragostea cea frățescă că-i sirguitoare. Bani de s'ar da numai, iară că se vor da din Beciu, o din Ardeal, puțin face, că până îi vom scoate din mănurile celor, cari îi țin în nevoie, iară când vor fi pe mănurile frăției tale va fi lesne a face dispoziție. De-aș ști numele agentului l'as recomandă și eu la cineva în Beciu. (Ep. Klein își ținea și el agent propriu în Viena. Dr. D.) D. Mariei Sale Tezaurareșului (de vei socoti) și altora me închin cu sănătate. Cu atâta săvârșind acum de odată voi aștepta răspuns despre luarea acestei cărți și despre altele care vei socoti că-i de lipsă, și pofind ca mila lui Dzeu să fie pururea cu frățile voastre rămătu al frăției tale de bine vōitoriu Romae 4 Martie 1758.

Vlădica Inocenție

Cătră notariului Soborului!

Preaiubite în Xs Frate!

Nepotul nostru, feciorul cel mai mic al răposatului Stoia de la Sađ, care s'a îmbrăcat călugăr, s'au rugat mie, să le dau lor acele unelte ale mele, ce se mai află acolo în casa vlădicească, adică almare, cărți, scaune, mese. Însă eu căutând la slujbe, care i-mi face nepotu-mieu

Janos aicea in Roma am socotit să-i dau mai înainte lui ceva că-i pot fi de lipsă vrodată. Drept acea frățiea ta să știi: că nepotului meu Janos Klain îi dau, îi dăruiesc și zic, ca după cartea aceasta de mâna mea iscălită să fie ale lui adevă ale nepotului Janos Klain, aceste mai jos numite unelte: întâiu: patru scaune, care or fi mai bune; a doua: o masă care va fi mai bună; a treia: almariu cel de lemn de nuc, care stă în casa sau cămara unde dormiam eu; a patra: de se vor afla ceva vase de aramă și de cusutoriu nevândute, și acelea toate le dau lui. A cincea: patul în carele dormiam eu de nu-i vândut sau stricat. Cele ce rămân după acestea, după ce vei lua frăția ta seamă puse-s în pomelnic intramendoue bisericile, scaune, mese, almariu mare, cărți p. sau ce se va afla nevândut sau nedăruit dinainte altora. În cărți, în cari nu va fi scris numele meu, frăția ta îl scrie în toate, să știe apoi, că cu aceasta tocmeală dau toate acestea, că de m'ăș întoarce eu vrodată în Ardeal, să fiu slobod a mă slugi de mi-or fi de lipsă de toate acelea. Celea patru icoane mari de tâmple, cari erau în casa mea, de vor lipsi în biserică cea nouă frăția ta le pune acolo scriind în dos numele meu. Cu atâta iproci Al frăției tale iproci — Romae 5 Febr. 1765.

*

Ca să se vadă și o scrisoare trimisă din Ardeal Episcopului iată următoarea:

Illustrissime et Reverendissime Domine Parens et Praelate Nobis Desideratissime!

Certa quadam occasione nuper convenimus in unum sedecim partium harum Archidiaconi ex principiorum caeterorum nomine singulorum totumque proinde Venerabilem Clerum repraesentantes et ubi ex certa relatione, nobis quidem insperata, tum Roma, tum Vienna haberemus, Ill-am Dominationem Vestram requisitam esse et plane adstringi [quod nobis summa dolori esset] ut episcopatum resignaret, unanimi corde et voce aliorum etiam absentium, praemissa humili prius protestatione, contradiximus et contradicimus; nec volumus neque cupimus ut Illustrissima D. Vestra in tantarum perturbatione clerum populumque hunc adeo titubantem maiori ruinae spirituali proximum relinquat episcopatum relinquendo; immo quia haec misera natio universa

lacrimatur indesinenter torqueturque gemitibus inenarrabilibus et non est qui consoletur eam, rogamus per earum salutem sollicitè redire quantocius et non valedicere episcopatu quia perimus et nos et gens ipsa. Illme Dne, ab omnibus derelicti sumus, vis saecularis in clerum infertur, et nobiscum disponit. Nemo credit auditui nostro: nec si angelus de coelo evangelizaverit (dicit populus, audiet, nisi Illma D. Vra advenerit, sed tum quiquid eis proposuerit audient omnia, quin ipso etiam introitu ad pristinum pacis statum redibunt et nec ignis nec ferum eos separabit, (clamant illi) ab unione et charitate sui legitime pastoris, nec alium agnoscent unquam hoc supervivente. Iam vero ratione theologo nos universi stamus attestationi et subscriptioni totius Cleri et Nationis, quam subscriptionem Illmae Dni V-rae Viennam ituro humillime foreximus. Cum jam ex clementia benigna suae M. tis Theologos habeamus ritus nostri. Haec sunt cum voto et voluntate cleri et Nationis totius. In quorum et jam majorem fidem assignati sunt consistoriales assessores tres primarii, qui hasce subscriberent, cum ea occasione litera stante pede formare non potuerit, prouti etiam subscribunt una et supplicantes Illmae D. V. rae quatenus nos suumque desolatisimum clerum quanto fieri potest citius consolari dignaretur et interea etiam mandare si qua re inservire possemus.

Illmae D. V. rae humillimi servi et capellani.

Balazsia/vae 28 Aug. 1747.

Archidiaconus Leontius Monas Abrahamus Pop Arch. D. nus Daljensis, Joannes Szakadati Archidiaconus Balasfalvensis.

*

Cele mai multe scrisori ale Episcopului Clain fiind scrise în latinește, o clasică latinească, puțini oameni le vor putea ceti și gusta, de aceea trebuie să ne gândim, cum să facem cunoscut cuprinsul acestei cărți pe înțelesul tuturor.

Dr. Ilie Dăianu.

Moldovan croitor
de dame
Cluj, Piața Unirii 10.

Școală pentru copiii din prăvălii

Secolul nostru admirabil aduce atâtea îmbunătățiri. Atenția omului modern se îndreaptă tot mai stăruitor spre lumea celor mici și săraci. Pânăce în veacurile trecute se găseau începuturi sfioase în a trece în domeniul realităților ideale generoase de a scuti de muncă supraincercată, prea extenuantă pe muncitorii fabricilor și pe minori, astăzi ideile sunt îmbrățișate cu interes tot mai larg de către grupări, societăți. Copiii din prăvăliile negustorilor își irosesc puterile în muncă încordată și puțin prețuită. Prea rar îi saltă în sus, unii patroni cu suflet bun și iubitori. Majoritatea rămâne în umbră, să ducă o existență miseră de lucru dur și nerăsplătit toată viața.

Conștiinți de multul bine ce-l poate face cu copiii de prăvălii ajutându-le să-și îmbunătățească rosturile și să se înalțe cât mai sus în lumea comercială, semnalăm cu plăcere inițiativa Camerei de comerț din Cluj de a susține cu cheltuelile sale o școală practică de 3 ani. Anul acesta s'a deschis, la 5 Octomvrie, și cursul II. Absolvenții vor beneficia de reducerea stagiului militar la 1 an. Celelalte foloase sunt aproape necalculabile, căci școala ridică pe om, îi lărgește orizonturile, îi deschide perspective infinite. Băieții scapă de rigorile regimului patronal cu invecitivele și apucăturile rareori lipsite de brutalitate.

A se cobori în lumea aceasta a săracuților și a duce acolo instrucție călduroasă, este o binefacere omenască, o umanitate ce emoționează orice suflet capabil să vibreze la atingerea cu lucrurile de esență superioară.

Opera nu poate decât să fie imitată pretutindeni. A indulci destinul celor născuți în condițiuni de privațiuni este una din chemările oamenilor de bine. O colectivitate, societate, îmbibată cu idei de regenerare umană, de progres social, este datoare să acționeze în asemenea direcțiuni. Și se vor găsi totdeauna în public oameni să recunoască valoarea morală a unor asemenea fapte.

L. C.

SĂNĂTATEA PUBLICĂ

MORTALITATEA PRIN TUBERCULOZĂ
ÎN TRANSILVANIA

Ori de câte ori este vorba, să se prezinte o iconană statistică cât de sumară asupra vreunei probleme, care interesează întreaga țară deopotrivă, ne oprim la un obstacol, peste care nu se poate trece: lipsa de date. În lipsa datelor complete și precise nu se poate însă întreprinde nici o acțiune serioasă. Aceasta lipsă constituie o stare rușinoasă și anticulturală. Și precum ne dăm noi înșiși seamă de acest lucru, totașa și lumea științifică din străinătate nu poate fi indusă în eroare prin declarații fără dovezi.

Să venim însă la chestiune. Date statistice asupra mortalității prin tuberculoză în România nu există. Există unele date asupra tuberculozei din câteva comune urbane, asupra activității câtorva sanatorii și dispensare, și nimic mai mult. Chiar ministerul sănătății într-un voluminos raport oficial zice despre tuberculoză, că din din datele particulare ale dlui Dr. Irimescu „ar rezulta”: că „ne-ar secera anual 30.000 vieți.”

Este dureroasă aceasta constatare, pentru că tuberculoza mai mult ca oricare altă boală se urmărește fază de fază prin studii statistice exacte și minuțioase, fără de cari o combatere sistematică nu se poate închipui nici chiar în România.

În ce privește Transilvania, există date destul de precise, încă dinainte cu 30 de ani, cari sunt culese și în parte prelucrate fără să se fi putut însă publica. Ultimele date sunt din cursul războiului și vom cita din ele câteva. În anul 1915 Ardealul a devenit teren de război și s'au dislocat mari mase de populație, încât datele din acest an și din anii următori nu pot fi destul de precise. Vom analiza deci situația anului 1916, întâi în ce privește mortalitatea elementului național românesc, iar pe urmă în ce privește întreaga populație a Transilvaniei de azi.

Iată o tabelă resumativă:

	Bărbați	Femei	Total
Transilvania	2377	2819	5196
Banăt și Arad	1419	1411	2830
Bihor, Sătmar și Maramureș	1160	1562	2722
Total:	4956	5792	10748

Proporția mortalității prin tuberculoză a Românilor în 1915 față de celelalte popoare a fost mai mare. Românii au format 16% din totalul locuitorilor fostei Ungarii. Mortalitatea prin tuberculoză a Românilor a fost însă de 17% din totalul morților prin tuberculoză, deci față de media generală a țării un plus de tribut de 562 morți. Dintre toate naționalitățile din fosta Ungarie, Românii și Sărbii au

suferit mai mult din cauza tuberculozei.

Mortalitatea la 10.000 locuitori Români a fost de 36'4. După părerea Ministerului Sănătății publicate în raportul ami tit, mortalitatea prin tuberculoză a tuturor locuitorilor din Transilvania a fost de 30. După datele oficiale din 1915 mortalitatea locuitorilor Transilvaniei fără deosebire de naționalitate a fost de 32'1^{0/000}. Părerea Ministerului nostru — de altfel nedocumentată — o credem prea optimistă.

Din tabela de sus se poate constata, că mortalitatea femeilor este mai mare decât a bărbaților. Acest fenomen nu este incidental, deși se contrazice cu rezultatele internaționale. El a fost verificat într-o serie întreagă de ani și a fost discutat în literatură. El se referă la întreaga populație și nu numai la cea românească. Cea mai accentuată diferență s'a prcdus la rutenii din Maramureș, unde proporția femeilor a fost de 61'4% față de bărbații cu 38'6%.

Mortalitatea prin tuberculoză a femeilor române a fost disproporționată în special în județele Bihor (61'8%), Sălaj (56'7%) și Sătmar (58'4%). Proporția generală a mortalității bărbaților români a fost de 46'2% față de 53'8% a femeilor.

În orașele mari situația este inversă. Proporția mortalității bărbaților este d. e. în Oradja 53'7%, Arad 58'9%, Cluj 51'6%, Tg.-Mureș 59'7%.

În privința repartiției mortalității prin tuberculoză proporția la 10.000 locuitori cea mai favorabilă, dar în același timp și cea mai nefavorabilă o aflăm în județele românești. Față de media de 33'6^{0/000} pentru toate județele fostei Ungarii, județele din actuala Transilvania au avut următoarea situație: 13 județe au mortalitate mai scăzută decât media țării ș. a.:

Făgăraș	17'4
Timiș	21'9
Treiscaune	21'9
Sibiu	24'6
Bistrița	25'3
Brașov	26'2
Hunedoara	26'3
Bihor	30'0
Turda-Areș	30'6
Ciuc	31'4
Alba-inf.	32'5
Arad	32'5
Odorheiu	33'5

iar 9 județe au mortalitate mai mare decât media întregi țări și anume:

Carăș-Severin	34'2
Cojocna	34'7
Târnava-mare	35'1
Maramureș	35'8

Sătmar	39'3
Târnava-mică	39'6
Sălaj	41'1
Mureș-Turda	43'8
Solnoc-Dob.	45'0

Dintre orașele mari Tg. Mureș (28'2), și Sătmar (31'5) au mortalitate scăzută, iar Clujul (35'6) și în special Timișoara (42'2), Oradja (44'6) și Aradul (48'9) au o mortalitate foarte ureată.

Față de anii precedenții în județele Alba-inf., Sălaj și Solnoc-Dobâca mortalitatea prin tuberculoză s'a urcat considerabil, iar în județul Timiș a scăzut.

Datele statistice oficiale prelucrate cu suficiență exactitate mai arată, că mortalitatea prin tuberculoză a copiilor sub 7 ani a fost foarte mare la unguri (13'2) și minimală la români, (8'8 din 100 morți prin tuberculoză).

Deși din citirea datelor de sus nu putem trage concluziuni de detaliu, totuși rămân stabilite unele fenomene, de cari trebuie să ținem seamă. Ar fi de foarte mare folos, dacă oficialitatea noastră ar da an de an date cel puțin așa de numeroase, și cel puțin așa de exacte, ca cele citate mai sus. Altfel nu numai că rămânem în necunoștință de cauză — înainte de toate chiar oficialitatea — dar nici nu se poate începe opera de asanare, care este absolut necesară, și care față de marile noastre nevoi este inexistentă în România-Mare.

Dr. S. Manuila

Criza economică s'ar părea că a ajuns la un punct mort, săptămâna aceasta. În afară de câteva ecouri întârziate, abia se mai aude câte un vaier strident al vreunui candidat de prăbușire; în celo totul pare că așteaptă cu răsuflarea reținută — deschiderea Corpurilor Legiuitoare. Raționamentul pare a fi: am ajuns la ultimul și supremul for de competență; să vedem întru cât Parlamentul reprezentă țara și părinții patriei întru cât au înțeles spasmele crizei prin care trecem și ce material nou aduc ca aport în căutarea soluțiilor izbăvitoare. Discuțiile asupra răspunsului la Mesaj oferă admirabil prilej deputaților, senatorilor și miniștrilor să dea aportul lor. Dacă acest aport ar lipsi sau ar fi inecat în veleități și patimi politice și de partid și țara nu ar putea face nici un pas înainte spre soluționarea sau ameliorarea crizei — ar fi extrem de dureros și îngrijorător. Singurul lucru ce-ar mai rămâne de făcut ar fi ca înșiși producătorii agricoli și industriali alături de valorizatori și finanțatori să pornească în toată țara o puternică acțiune pentru a se ajuta singuri chiar cu riscul să deschidă ei lupta pentru schimbarea sistemului de guvernare, ca să fie înlocuit cu sistemul în care reprezentanții producției au cuvântul hotărâtor — cum de altcum este just și justificat.

CRONICA ARTISTICĂ

Primele reprezentații ale Operei.

— „Carmen“ și „Făt-Frumos“.

Opera Română a Clujului și-a deschis porțile Vineri seara. Deschiderea stagiunii a fost prilej de manifestare a artei superioare a artiștilor și totodată și prilej de manifestare a recunoștinței publicului pentru ce-i ce înfruntă toate greutățile ca să satisfacă setea de muzică a iubitorilor de alese desfătări sufletști.

Publicul select și numeros a venit cu însuflețire la a douăzeci și atâtea reprezentații a melioioasei opere a lui Bizet: „Carmen“.

Povestea țigăncei sensuale și a îndrăgostitului José cu toate peripețiile ei dramatice, e gustată mereu de publicul din Cluj. Să fie numai meritul lui Bizet, care ne-a dat o muzică plină de viață, expresivă și colorată? Desigur că nu. Mare parte din succesul obținut la Cluj de „Carmen“ se datorește și interpreților.

Dna Lia Pop este o interpretă ideală a rolului titular.

Vocea dsale atât de frumos timbrată, puternică, jocul de scenă expresiv prin care descrie sufletul pasionatei Carmen îi asigură toată iubirea publicului. Nu mai puțin merituosă realizare are Dna Sudețeanu în rolul Micaelei.

Dsa a înțeles perfect de bine prestațele rolului; re-a dat o Micaelă în completă concordanță cu intențiile autorului. Vocea melioioasă, dicțiunea clară și jocul de scenă îngrijit i-au asigurat succesul și au îndreptățit aplauzele.

Dnul C. Pavel despre a cărui voce s'a spus că e în declin, a cântat rolul lui José cu voce puternică, clară și în cele mai de sus registre, ceea ce a dovedit că indispoziția dsale din câte-va seri din anul trecut a fost numai momentană și repausul vacanței l-a recreat complet.

Rare ori am auzit aria florii din actul II, cântată cu atât elan scenic și vocal, ca în seara deschiderei stagiunii, iar în actul al IV-lea nu ne amintim ca Dl Pavel să ne fi dat altădată o atât de culminantă expresie a pasiunii cpre-l împinge pe José la crimă.

Dl Sabo, în Escamillo dacă e perfect în privința cântului, nu ne mulțumește cu jocul de scenă lipsit de temperamentul meridional.

Dna Ionașcu, Dra Rozsa și Dnii Ionel Crișan, Constantin, Chicideanu în rolurile mai mici au contribuit la nivelul reprezentanței prin corectitudine în cânt și joc.

Corurile puse la punct, montarea ca de obicei îngrijită.

La pupitru Dl Kellermann a avut greaua sarcină de a-l înlocui pe Dl Schuller. Problema ce i-s'a dat a fost mare, mai ales ținând seama de faptul că orchestra era nou înghesbată. Felul cum s'a achitat de această sarcină ne îndreptățește să așteptăm spectacolele ce le va dirija, cu încredere.

A doua reprezentație a operei a fost „Făt-Frumos“, opera lui Herman Klee, măistrul de cor.

Distribuția a fost cea obișnuită, în afară de rolul Ilenei Cosinzene cântat anul trecut de Dna Silvia Tiron, iar la reprezentația aceasta de Dna Sudețeanu.

Dna Sudețeanu a cântat rolul acesta numai pentru ca din cauza lipsei Dnei Tiron, această merituosă operă românească să nu trebuiască scoasă de pe afiș, căci

calitățile dsale sunt de altă natură de cât cele cerute de rolul Ilenei.

Chiar pentru aceasta, faptul că totuși a reușit, să ne facă să uităm absența Dnei Tiron constituie un merit însemnat al dsale. În registrele de sus ale rolului, dsă nu a avut intenzitatea voci Dnei Tiron, dar pentru lipsa aceasta am fost recompensați prin nuanțarea colorată a melodiei, emisiunea plăcută și dicțiunea perfectă pe cari le stăpânește deplin.

Mai rămâne se vorbim de noua bale-rină a operei noastre, Dra Ila Vaida, care ni s'a prezentat în „Carmen“ și „Făt-Frumos“.

Dra Vaida după-ce în baletul din „Carmen“ nu a reușit să satisfacă pe deplin publicul obișnuit cu desăvârșita artă coreografică a Dnei Galus, în „Făt-Frumos“ ne-a dat o realizare cu atât mai prețioasă cu cât am judecat-o tot în raport cu predecesoara sa. A avut în mișcări ritmul și expresivitatea necesare marilor realizări. Două calități cari îi asigură mari posibilități de dezvoltare.

Ansamboul din „Făt-Frumos“ a fost la înălțimea spectacolelor din anul trecut, ba chiar reprezentația a avut un ritm mai curgător.

A. B.

•••••

Regele Oedip

— Tragedie de Sofocle —

După veselie ușoară desprinsă dintr'o atmosferă, poate, prea mult parfumată c'o „Floare de lămâie“, tragedia lui Sofocle a răscolit în sufletele celor ce-o cunosc eternul gând negru: al zădărniceii luptelor Omului cu Soarta... Și totuși, așa și-se va întâmpla, muritorule, cum îți este scris... — Pentru a înțelege deplin acțiunea care se desfășoară în această tragedie, trebuie să se cunoască o serie de fapte anterioare, cari nu sunt expuse în tragedie, ci sunt cuprinse în legenda legată de numele lui Oedip. Căci „Regele Oedip“ al lui Sofocle e numai un act final din lunga tragedie a acestui fiu de rege — urgisit de Soartă și de zei.

Oedip, înțeleptul rege și mântuitor al Tebei este, fără să știe, autorul unor crime fără de voie: omorătorul tatălui său Laios, rege al Tebei și soț al mamei sale — fără — delegi, cari aduc năpastă asupra Tebei și care nu va trece până nu se va pedepsi vinovatul. Așa a spus oracolul din Delfos prin gura lui Creon, cumnatul lui Oedip. Pentru căutarea acestui vinovat Oedip își pune tot sufletul său iubitor de popor, cinstitor de zei și de memoria regelui Laios.

De-acum peripețiile, cari constituie conflictul tragic din această tragedie, vin mereu, când bune, când rele — până ce se lămurește adevărul — Tiresias, proorocul cel orb, aruncă întâia îndoială în sufletul lui Oedip despre nevinovăția sa. Iocasta, regina, i-o spunește, făcând portretul lui Laios. Solul dela Corint, cu toată povestea lui despre găsirea lui Oedip, a lămurit pe deplin pe Iocasta. Aceasta înțelege și îngrozită fuge din scenă. Oedip tot nu e convins. Din lămuriri

riile pe cari le dă păstorul înțelege și el totul.

Urmarea e logică. Iocasta se su-grumă, Oedip își scoate ochii și apare încărcat de durere, de groază, de bles-tem și de umilință, cerșind dela Creon voie să rățăcească pe Kiteron și milă pentru fiicele sale.

Oedip e un personaj plin de maiestate. Așa ni-l zugrăvește popo-rul, când se îndrumă spre treptele palatului său, ca spre un templu de mântuire; așa ni-se înfățișează el, când vorbește darnic și plin de-făgăduințe; așa, când enunță hotărârea sa de-a căuta pe vinovat și de-a-l pedepsi; așa, când înfruntă chiar pe prooroc, ca pe unul care i-a mânăjit marea. Todeauna o voință puternică, gata la luptă dreaptă.

Deaceea sufletul nostru îl invăluie neconținut în simpatia sa ocrotitoare și de aceea căderea lui ne umple sufletul de milă și de groază, pentru-că simțim năruindu-se un templu, la ridicarea căruia am lucrat cu răbdare, cu grije și cu nădejde.

(Considerațiuni asupra jocului artiștilor în numărul viitor) G. Șerban

După expozițiile economice dela Cluj. Clujul a fost în febre întregă luna Septembrie. El trebuia să producă dovada, dacă industria și comerțul Ardealului mai au suficientă putere să reziste crizei actuale. Târgul de mostre a fost o reasigurare de sine, că totuși, cu toată criza numerarului și a transacțiilor, mai dispune de suficiente puteri să se strecoare prin zilele grele și toată grija viitorului este de a restrânge operațiunile, a lucra în mic, pentru a nu hazarda prea mult. Expoziția zootehnică a reușit peste orice așteptare, s'a arătat că fermele produc mult, întrețin animale de rasă, grație scutirii de expropriere. Pentru țărâniea de aici vitele sunt principalul izvor de venit.

Organizatorii celor două expoziții vreau să facă acum un pas mai departe, și anume să realizeze o continuitate mai mare încercărilor de până aci, să asigure o periodicitate regulată târgurilor și expozițiilor. Camera de comerț din Cluj cere teren din pământurile expropriate din preajma gării pentru instalațiunile anume și în imediata apropiere a locului unde se tac târgurile de vite.

Va înființa acolo un muzeu industrial: o expoziție permanentă de mostre. Tot la doi ani se vor organiza târguri mari, pentru încheie ea de transacțiuni menite să înviorizeze, intenzifice capacitatea de producție a fabricilor mari și atelierelor me-seriașilor.

Idea este bună. Căci este nevoie să ne eliberăm de greșitele păreri că nimic nu se poate face fără concursul Statului. Bietul Stat de astăzi, supraîncărcat cu misiunile multe câte i le-a aruncat vremea cea nouă în spate... Dece i se aruncă noui grăutăți peste cele curente.

Ardealul este o regiune prin eminență industrială. El trebuie să se organizeze bine pentru a face față prin propriile sale puteri necesităților zilei. Bine a făcut Camera de comerț că deja a luat și în bugetul anului acestuia o sumă pentru a face începutul în chestia târgului perma-nent.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

O operă de umanitate

In calea Moșilor funcționează actualmente un cămin al ucenicilor dela 12—15 ani cari lucrează în diferite uzine ale orașului. Sunt 84 de băieți. Au adăpost. Din când în când traversează, în sărbători, străzile orașului, curățel îmbrăcați, cu fețe destul de sănătoase.

Ceeace se face astăzi este însă cu totul insuficient. Deaceea există o preocupare stăruitoare pentru a se înfăptui ceva mai mult, căci numărul celor cari au nevoie de adăpost este cu mult mai mare. Există deci o problemă a căminurilor de ucenici.

Căminul de astăzi este susținut de primărie și de Camera de comerț. Clujul este foarte întins ca suprafață. Este nevoie să se găsească o soluție practică pentruca ucenicii să nu facă un drum prea lung și obositor din cartierul cu fabrica până la cămin.

Iată de ce aceia pe cari îi stăpânește dorul de a crea ceva mai solid și în această direcție, sunt preocupați de un plan nou: Căminurile să nu fie concentrate la un loc, ci resfirate, pe cartierele cu cele mai multe uzine. Ajutorul este cu mult mai efectiv dat. Planul nu poate fi decât aprobat, mai ales în împrejurările de azi când lipsește tramvaiul la Cluj. Autobuzele ce le avem, sunt scumpe și nu străbat prin toate cartierele.

Se crede că este posibil să se înființeze două căminuri în cel mai scurt timp, și anume în cartierul din dosul Casei Invățătorilor (în strada Andrei Murășanu) și în Valea Nadășului (dincolo de gară). Sunt terene expropriate, pe cari se pot edifica cele două căminuri de cari este neapărată nevoie.

Nu numai copiii din Cluj au nevoie de căminuri, ci și cei veniți din alte părți.

Un lucru nu se știe: că anume la Cluj vine mult tineret din vechiul regat și chiar din Basarabia. Regiunea industrială a Ardealului atrage. Dorul de a învăța industrie, a lucra în uzine împintenează lumea de acolo să-și trimită băieții la meserii în Ardeal.

Cu atât mai grabnică este soluționarea căminurilor de ucenici la Cluj. Horia Trandafir.

O mare reformă. In ziua de 14 Octombrie a. c. s'a petrecut un fapt de o importanță istorică-culturală cu totul deosebită. In această zi Călinarul Bisericii ortodoxe

orientale s'a pus de acord cu Călinarul Europei occidentale.

Ceeace de peste patru sute de ani s'a crezut o imposibilitate, iată că acum, deodată, a devenit posibil. Grație cărei împrejurări?

Din parte-ne socotim că meritul de căpetenie în acest fapt este al Bisericii românești. Se poate afirma că aceasta a rezolvit faptic uriașa problemă, pe care Biserica ortodoxă grecească și rusească veacuri de-arândul au căutat sistematic să o fină ca un perete despărțitor între Orient și Occident. In adevăr patriarhii orientali socoteau chestia menținerii Călinarului iulian, — care nu este măcar un călindar creștin — ca o chestiune de moarte și viață a ortodoxiei. Astfel, Dositeiu, patriarhul Ierusalimului, scria în Prefața „Mărturisirei credinței” tipărită la 1699, în Snagov: „Că și în secolul XVI dela intruparea Domnului nostru Ius Christus s'au arătat vre-o patru mari fiare, care sunt opuse și vrășmașe sfintei Biserici alui Dumnezeu, ce persistă și până acum. Înțaiia fiară este erezia Luteranilor, care a luat început în anul 1517. A doua este erezia Calvinilor, ce s'a manifestat în anul 1538. A treia este rădăcina ce izbucnește în afară, adecă schisma le uitorilor, ce s'a constituit la 1540. A patra este schimbarea Călinarului, adecă a zilei sfintelor Paști, ce o au motivat papa Grigorie al XII, în anul 1538” (Cf. Bianu-Hodoș, Bibliografia românească veche, I. 387).

Veacuri de-arândul, această mentalitate a determinat atitudinea popoarelor ortodoxe față de chestiunea reformei Călinarului.

Din cauza cuvântului de ordine dela Ierusalim, Constantinopol și Moscva, ne-am ținut și noi Români în aceeași rezervă față de tendințele de inovație, deși pe alte terene rupserăm definitiv cu ortodoxia. Astfel în secolul XVI noi am început să introducem în Biserica limba vie a poporului — lucru care nu s'a mai petrecut la nici un alt popor ortodox — iar în secolul XIX am abandonat și alfabetul cirilic rămas sacrosanct până în ziua de azi la toate popoarele de o lege cu noi — cu excepția Grecilor. Și, ceea ce este extrem de interesant, atitudinea noastră în ce privește călinarul, pe de o parte, și limba poporului pe de alta, a fost urmată și de frații noștri greco-catolici, cari deși recunosc pe Papa ca șef al lor, totuși nu au îmbrățișat călinarul „catolic”, ci au rămas până la 14 Octombrie a. c. de „o lege cu noi, ortodoxii menținându-și și limba națională în biserică. O nouă dovadă cât de puțin „papistăși” au fost, totuși, frații noștri.

Este adevărat că în unele momente poporul nostru, prin conducătorii lui politici, au încercat să introducă călinarul apusean, dar psiunea venită din Orient asupra conducătorilor Bisericii noastre, a împiedecat și cu aceste prilejuri unificarea călinarului. Astfel supt Vodă Cuza chestiunea se pusese în mod radical și numai intrigile dela Constantinopol au făcut cu neputință rezolvirea ei încă de atunci. La 8 Febr. 1864 patriarhul dela Constantinopol scria mitropolitului Nifon al Ungro-Vlahiei: „Nouă durere, prea dorite frate,

mult mai amară a adus în inima noastră vestea ce s'a răspândit de curând aicea, că acel guvern (al lui Cuza) prin judecățile pe cari Dumnezeu le știe, continuând persecuția cu toată piositatea strămoșească (secularizarea averilor mănăstirilor închinată, N. R.) și bunul renume stabilit, dupăce mai întâi se grăbește a introduce noul călindar, numit Gregorian în locul celui ce este până acum în uz, vechea cronologie în Biserica Răsăritului a întreprins acum să surpe chiar și temelile credinței creștine ortodoxă”. (Cf. Biserica ortodoxă română, a. XVI. pg. 606.)

Aceeași atitudine a avut, o consecvent, și Biserica rusească, din care cauză, în că la 1903, sfântul sinod al Bisericii românești, fiind întrebat în chestiunea reformei Călinarului, a răspuns că unificarea nu se poate face „din cauze canonice”. Cu câțiva ani mai târziu, la 1910, „Revista preoților” din Timișoara declara (în No. 6 din acel an): „Chestiunea călinarului o lăsam în grija sfântului Sinod din Rusia”.

Așa am ajuns noi Români, cari ne ținem prin toate manifestațiunile vieții noastre culturale, de Occident, să rămânem până acum tot cu călinarul greco-rusesec.

Dacă Rusia nu și-ar fi pierdut capul în timpul din urmă, noi am fi și astăzi tot unde am fost până aci cu Călinarul. Ne mai fiind ea, au încetat și „piedecile canonice” și blestemele patriarhilor orientului și fără nici o zguduire astăzi putem avea același călindar cu Apusul fără ca prin aceasta să ne fi părăsit legea sau să fi știrbit cu ceva ortodoxia.¹⁾

Putrețeso averile... In gățile dintre Careii Mari și Satu-mare este îngrămadită o imensă cantitate de lemne, în bună parte lemn utilizabil încă de construcție: pentru grinzi, podiș, parchetare și traverse. Sistemul nostru de export n'a făcut posibilă trecerea acestui lemn peste granițe, pentru bași buni. Se izidesc averi de sute de milioane. Lemnul este aurul României. Bine exploatat el este sursă inepuizabilă de câștig, de inovație națională. Călătorii tuturor trenurilor de azi de zile privesc, aici la granița ungurească, cu jind la avuțiile țării noastre și-și fac reflexii nespus de triste. Este un adevărat mormânt — al neputinței noastre de a pune în valoare ce avem. Se apropie o nouă iarnă. Trebuie să înțeleagă odată îndrumătorii gospodăriei țării că a sosit momentul suprem să pună capăt acestui spectacol, trist certificat al simțului nostru de chivernisire.

Tot omul de bine se simte descurajat și umilit trecând prin gățile frontierei. Și să se știe, că dacă pilda muncii nu vine de sus, nu se imprimă de către factorii puterii de Stat direcția acțiunii de bună chivernisire, în suflute se strecoară un șimț de lășitate și dezarmare, de supunere fatalității oarbe... Chiar astăzi în veacul tuturor luminilor și al încrederii în rațiunea organizatoare a omului?

Să se curme spectacolul, să se curețe gățile până nu ne prinde o nouă iarnă cu lenta dar continua putrețire...

¹⁾ Patriarhul Ierusalimului n'a primit noul Călindar nici acum, după cum a declarat Sanctitatea sa Damianos, cu prilejul vizitei sale la Bucu-egii.

S'a deschis în parte marele magazin Cluj, Calea Regele Ferdinand No. 5. Telefon 479.

EUGENSZABÓ

al specialităților de modă de dame

Prețuri fixe!

Telefon 479.

SĂPTĂMÂNNA ECONOMICĂ - FINANCIARĂ

Industria indigenă — înălțurate și onorate. Am ajuns și în situația, când industriile noastre, pe lângă greutatea ce li s'au impus la export prin taxe exorbitante și prin dificultățile de transport, mai sunt și boicotate aici în țară, unde se luptă din greu și cu concurența străină. Înșirăm câteva pilde edificatoare: Industria metalurgică e nevoită să stea cu depozitele încărcate sau să-și reducă producția în lipsă de desfacere — pentru că importul de mașini și articole metalurgice crește zi cu zi sprijinit de „doping“-ul creat în țările de origine. Mărfurile importate se vând cu prețuri sub costul de producție al nostru și pe credite cu termene lungi, pe care industria noastră, în criza de numerar, nu le poate acorda. Astfel am ajuns să fim năpădiți de mașini agricole, de sîrmă și cuie și de fel și fel de utensilii importate cu deosebire din Germania.

Industria ceramică și de porcelan se găsește în situație similară. Până și izolatoarele de pe stâlpii de telegraf și izolatoarele conductelor electrice, le împoartă și statul și particularii din Karlesbad, deși le putem produce mai convenabil aici în țară. Dar aici se vede că nu mai putem suporta bacșișele. Producem în țară, în două fabrici — din care una a statului — sulfat de cupru (pentru stropitul viilor) calitativ ireproșabil și în cantități suficiente. Cu toate acestea, importăm sulfatul din Anglia — Dumnezeu știe pentru ce.

Ni se potredesc traversele de stejar și nu sunt îngăduite nici la export nici CFR. Nu le cumpărăm, căci nimeni nu le poate vinde pe credit cu plăți la ziua calului, fără dobânzi.

În schimb reținem în țară sămînța de trifoiu cu cuscută și sămînța de floarea soarelui, și ni se prăpădește în păture bogate recoltă de poame, pe care la fel nu le putem exporta.

Și în astfel de condiții se spune că avem o politică economică și că n'avem criză ...

Trecem la politica de deflație?

După declarațiile ambigue ale ministerului de finanțe, din care îngăduia să se creadă că dsa este numai contra inflației dar nu e pentru o hotărâtă politică de deflație — au căzut ca din senin bătoioasele cuvinte cu care și-a făcut reîntrarea în țară premierul nostru d. Ionel Brătianu, declarându-se hotărât și respectat pentru imediata politică de deflație. La fel, deși mai înbrodiți, s'a declarat și guvernatorul Băncii Naționale — care a mai pus la cântar și interesele speciale și individuale ale Băncii de emisiune. Dacă acești trei factori de guvernământ economic vor forța în realitate politica de deflație — ne găsim în pragul unor catastrofele evenimentelor în viața economică a cetățenilor și a Statului român.

Măngăierea că totul va fi transitor și de scurtă durată — ne lasă impasibili, cu toate perspectivele însănătoșirii, stabili zării și mai ales ale urcării leului nostru — după o anumită vreme. Căci în această anumită vreme, n'o să fim în stare să îngropăm cadavrele economice și mai puțin vom avea putința să resistăm fără a arunca îndărăt cu zeci de ani și fără a desorganiza viața noastră economică — tocmai acum în totul răbotului mondial economic. Și acest lugubru prognostic — nu-l facem noi: îl fixează cu compe-

tența lui indiscutabilă marele economist englez I. M. Keynes în noua sa carte „Reforma monetară“, apărută de curând și în franțuzeste. Aici vorbește de funestele urmări ale unei politici de deflație, făcută în țări în situații economice și valutare ca și țara noastră. Cei competenți și datori cu răspunderile să-o citească și apreciind situația noastră dată — să avizeze în consecință. Dar să nu riscăm experiențe și teorii în contul avuției și economiei naționale — cu atât mai puțin să facem politică de idei preconceptuate sau de patimi politice și de partid.

Prima comerțializare — s'a făcut și totuși nu s'a făcut. E vorba de comerțializarea pescărilor statului — făcută în temeiul Legii comerțializării — dar de fapt, reducându-se totul, la o simplă concesiune a comerțului exclusiv cu peștele exploatat de către stat, pe propria lui socoteală — concesiune dată societății „Frigul“ — se zice, cu ajutorul unei intermediere, ce se discută acum foarte mult.

Ori cum ar fi faptul nud e următorul: Statul va îngriji și pe mai departe, pe cont propriu exploatarea peștelui, direct sau cu ajutorul pescarilor învoiați. Peștele prins se dă spre comerțializare societății „Frigul“ care îl va desface jumătate direct prin birourile sale și jumătate prin engrosiștii din țară. Pentru transport, societatea concesiionată va da frigorifere, ambalajul și „frigul artificial, ca mijloc de păstrare“ — cum ne spune o lămurire oficială. Pentru aceste toate — societatea va primi 75% și statul 25% din beneficiul net lăsat la ce se reduc în practică argumentările și minunatele expuneri de motive, cu care a fost recomandată Corpurilor legiuitoare legea comerțializării bunurilor și întreprinderilor statului.

Și acum sub studiu și în preajma comerțializării sunt: Minele de cărbuni dela Lonia—Petroseni, Uzinele și minele de fier dela Hunedoara, Ghélan și Cugir.

Nici aceste comerțializări nu pot să fie decât o concesiune mai mult sau mai puțin deghizată — dar în tot cazul asigurând concesionarilor avantajii și beneficii sigure, directe sau indirecte.

Dela început am spus și repetăm și acum că în baza legii de comerțializare votate nici nu se poate face altceva decât concesiionări. Chiar dacă n'ar conține legea restricțiuni pentru capitalele particulare ce urmează să finanțeze producția comerțializărilor și n'ar da prerogative și posibilități de amestec stănenitor în favorul guvernului și a organelor sale executive — azi nu s'a poate pune în practică nici o comerțializare. Pentru că în țară lipsesc capitalurile disponibile și iară capitaluri noi nu se poate nimic îndrepta în întreprinderile statului. Și cum legea impune că majoritatea capitalului trebuie să fie indigen, chiar dacă ar veni capitalul strein să completeze, n'ar avea ce completa, căci noi, în afară de aporturi în natură, nu putem da nici un ban sau numai sume prea puțin apreciabile.

Plata financiară și târgul comerțial nu se resimt întru nimic de lenta urcare a leului nostru la Zürich și Paris. Și azi avem aceeași lipsă de numerar și aceeași acalmie de afaceri — deși leul a trecut peste 10 centime la Paris și se apropie de 2,9 la Zürich — prin urmare

o apreciaabilă urcare de acum două-trei săptămâni.

Cu toate aceste nici măcar o ușoară liniste, dacă nu în bunățapire, nu se observă nici în târgul comercial, nici în piața financiară.

Semnalam aceste pentru cei ce se agită furtunatic în disperare sau în bucurie, decâteori leul nostru pierde sau câștigă câteva puncte. Noi am spus repetat, că viața noastră economică nu se îndrumă după cotările dela Paris și Zürich, și că e păcat de Dumnezeu, să se cheltuiască un ban, de dragul frumuseții acestor cotări — dacă nu vrem să facem politică „pură“ și cu aceste cotări.

Căci orice s'ar spune și ori câte s'ar scrie în legătură cu situația, piața și criza economică de azi — o îndreptare nu se va produce decât prin intensificarea producției și prin înmulțirea posibilităților de valorizare liberă, în intern și în extern.

FINANȚE

Asociațiunea Băncilor Române a stabilit în ultima sa ședință, că nu se poate accepta propunerea de a gaja stocul metalic al Băncii Naționale pentru obținerea unui împrumut extern, deoarece acesta este gajat odată prin actualul stoc de bilete emise. Propunerea asociației marilor industrii și cu privire la sporirea emisiunii monetare pe baza unei acoperiri în ipotecă-aur asupra fabricilor din țară de asemenea a căzut, amânându-se chestiunea pe altă dată.

În aceeași ședință s'au aprobat concluziile președintelui, DI M. Oromolu, care a dovedit, că nu există nici un motiv de neliniștire sau jenă financiară, cu atât mai puțin de panică. Valoarea leului în străinătate este binișor stabilă în jurul cursului de 850 lira sterling și 190—200 dolarul, iar fluctuațiile leului sunt proporționale cu fluctuațiile monetelor străine. Banca Națională nu renunță la politica ei monetară de deflație lentă, oprind sporul de emisiune, dar acordând tot sprijinul său pieței, financiare în cazuri justificate.

În Ardeal și Banat o seamă de debitori se folosesc de legea localnică a concordatelor forțate spre a-și salva situația falimentară în dauna creditorilor. Ministerul comerțului ar trebui să sesizeze departamentul Justiției, ca să detragă protecția legală afalimentelor frauduloase în aceste părți de țară. Ce protecție legală beneficiază debitorii de rea-credință în Ardeal și Banat se vede clar din faptul, că polițele protestate se tratează pe aici sub pecetea secretului oficial la notarii publici, până când în vechiul regat publicitatea polițelor protestate este ceva de sine înțeles în favorul pieței financiare și spre apărarea noilor creditori, pe care un debitor de rea-credință nu-i mai poate seduce la repetirea experimentului de insolvență.

În Banat se înregistrează un succes frumos al băncii „Timișiana“, care a preluat prin fuziune portofolul „Băncii Orașului Timișoara“, sporindu-și prin acest fapt capitalul social la 50.000.000 lei.

În Austria piața financiară se alarmează zilnic de câte un nou faliment mare. După Depositnenbank și Wiener Bank urmează mai de curând Bodenbank, care față de un pasiv de 79 miliarde prezintă un activ total de 39 miliarde.

În Franța banca de emisiune Banque de France a urcat dobânda avansurilor pe

titluri dela 7, la 8%, scontul rămânând tot la 6%. Politica financiară a acestei bănci urmărește revalorizarea francului și o deflațiune lentă.

Merită mențiune deosebită Banca Specială de credit pentru furnisori de lucrări publice, care acordă credite pe facturile ce urmează a fi achitate din partea statului. Activitatea ei este de cea mai mare utilitate atât pentru furnisori, cât și pentru piața financiară în general.

În Germania s'au votat definitiv proiectele de legi privitoare la organizațiunea noii bănci de emisiune și la transformarea băncii Rentenbank în bancă agrară. Capitalul noii bănci de emisiune s'a stabilit la suma de 400 milioane mărci aur și e deținut în mare parte de finanța americană, engleză și franceză. Lichidarea formațiunii actuale a băncii Rentenbank se va face în mod treptat, rămânând această bancă să cultive creditele agricole.

În Cehoslovacia s'a votat o lege despre controlul statului la băncile, cari administrează depuneri spre fructificare. Se crede, că guvernul cehoslovac nu avea motiv să se alarmeze de craurile băncilor vieneze, cari i-au sugerat ideea acestui control. Se prevede, că rezultatul acestei legi va fi o scădere a depozitelor, ceea-ce va produce în mod firesc o criză a pieței financiare.

În Statele Unite băncile sunt persecutate zilnic de presa politice de partide în preajma alegerilor prezidențiale. Bancherii Americani au votat un credit de 250.000 dolari în scopul unei campanii de clarificare a opiniei publice, ca să sporească încrederea publicului în operațiunile băncilor și să încurajeze plasamentele.

În Italia se va ține un congres internațional al băncilor de depuneri (economii) în Milano între 26—30 Octomvrie. Congresul este organizat de Cassa di Risparmio din prilejul jubileului unei activități centenare pe terenul cultivării depunerilor spre fructificare. Sunt invitate la acest congres toate Casele de Economie Postală deci și Banca Postală a României, a cărei înființare întârzie tot mai mult în dauna pieței financiare române.

În Ungaria căuterește tot mai mult teren capitalul englez și francez. Un grup britanic a achiziționat un stoc mai mare din acțiunile băncii „Fővárosi Takarékpénztár”.

Scontul băncilor de emisiune în Septembrie 1924

Banca Austriei	150/0
Banca Națională a Ungariei	12 1/2 0/0
Banca Națională Polonă	120/0
Banca Imperială (Germania)	100/0
Banca Finlandei	90/0
Banca Națională a Bulgariei	90/0
Oficiul Bancar Cehoslovac	60/0
Banca Franței	60/0
Banca Națională a României	60/0
Banca Italiei	5 1/2 0/0
Banca Națională a Belgiei	5 1/2 0/0
Banca Angliei	40/0
Băncile Federale (Statele Unite)	30/0

VITRINA CĂRȚILOR

ARDEALUL

INSTITUT DE ARTE GRAFICE SOC. ANON. CLUJ
Tipografie, Legătorie, Librărie, Turnătorie de litere

CENTRALA: Cluj, str. Memorandului 22. — Suc.: Tg.-Mureș, Piața St. cel Mare 6.

Tipografia execută lucrări tipografice, imprimate, cărți, reviste, în cele mai bune și mai artistice condițiuni. Secția specială pentru lucrări în color, trichomie, tipărirea acțiunilor pentru societățile anonime, registre de bancă etc. — Librăria este asortată cu tot felul de cărți reviste românești și streine. — Mare depozit de furnituri de scris și rechizite școlare. — Articole și instrumente muzicale. Mașini de scris. La librăria „ARDEALUL” din Cluj se găsesc de vânzare următoarele cărți școlare aprobate de Ministerul Instrucției din București:

Pentru școalele primare:

	Prețul lei
Dr. Stroia-Lăpădatu-Crișan: <i>Abecedar partea I și II</i> , ed. VIII-a No. de aprobare 308/924	10.—
Dr. Stroia-Lăpădatu-Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. II-a</i> , No. de aprobare 364/924	15.—
Dr. Stroia-Lăpădatu-Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. III-a</i> , No. de aprobare 364/924	16.—
Dr. Stroia-Lăpădatu-Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. IV-a</i> , No. de aprobare 364/924	18.—
Dr. Stroia-Lăpădatu-Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. V. și VI.</i>	epuizat
Gh. Boeriu și Gh. Codrea: <i>Abecedar fonomimic</i> ed. IV-a, No. de aprobare 21486/920	10.—
Gh. Boeriu și Gh. Codrea: <i>Metodul fonomimic</i>	15.—
P. Kiss-Dr. S. Mureșan: <i>Istoria Românilor pentru școalele primare</i> . Aprob. de Minist. Instr. București sub No. 148 090/923	20.—
Dr. Gh. Ioanovici și S. Mureșan: <i>Constituția Patriei pentru școlile primare</i> cl. V. VI-a, ed. II. No. de aprobare 35.809/922	18.—
Iuliu Crișan: <i>Geografia României</i> , pt. școlile primare. După sistemul cel mai ușor și mai pedagogic. Ilustrată cu nenumărate hărți și tablouri din frumusețile țării. No. de apr. 15.252/922	12.—
D. Lăpădatu-I. Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. I-a Școalelor de ucenici industriali</i> , ed. I. No. apr. 7194/921	22.—
D. Lăpădatu-I. Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. II-a Școalelor de ucenici industriali</i> , ed. I.	epuizat
Nou! Ing. T. Filipescu: <i>Carte de cettre pt. cl. III-a Școalelor de ucenici</i> , ed. I. No. de aprobare 208/924	32.—

Pentru școalele sec. medii, normale, etc.

Nou! Blaga-Neș: <i>Fizica pentru școalele medii și secundare inferioare</i> ed. II. cu 203 ilustr. Aprob. cu No. 209/924	42.—
Nou! A. Ciortea: <i>Fizica experimentală vol. I</i> , pentru școalele superioare	100.—
Nou! A. Ciortea: <i>Fizica experimentală vol. II-a</i> , pentru școalele superioare	80.—
Nou! Prof. Dr. Ioan Popescu-Voitști: <i>Elemente de Geologie</i> , ed. II-a. Pentru curs superior al lic. Aprob. de Min. Instr. No. 269/IV-1921. Premiată de Acad., rom.	100.—
Nou! Victor Lazar: <i>Istoria Românilor pentru școalele secundare și normale</i> . No. de aprobare 192 C. P./924.	44.—
Romulus Demetrescu: <i>Elemente de Logică și Metodologie</i> , aprobată de Min. Instr. No. 1012/923	28.—
Vasile Vlaicu: <i>Curs complet de Stenografie Românească pentru toate școalele secundare, comerciale etc. și pt. privați</i> , ed. II-a	15.—
Dr. Al. Borza: <i>Herbarul mic</i>	30.—
„ „ „ mare	40.—
A. Bena: <i>Teoria Musicii (principiile)</i>	40.—
T. Vulpescu: <i>Teoria Musicii</i> „	20.—

Doctor G. Sglimbea

fost asistent univ. la Paris (prof. Gosset) operațiuni chirurgicale, boli de femei, faceri, genito-urinare sifilis.

Consultațiuni: 9-12 str. Sf. N. Șelari 5
4-6 str. Armenească 35

BUCUREȘTI

Doctorul OCTAVIAN G. PUȘCARIU

SPECIALIZAT LA PARIS

Boli Genito-Urinare,
Sifilis (Bărbați—Femei),
Cystoscopie, — Uretroscopie,
Tratamente Electrice

Consultațiuni: 8-9 a. m. și 4-7 p. m.

BUCUREȘTI

Telefon 64-52 Str. Brezoianu, 28 bis

RECLAMELE sunt cele ce apar

CELE MAI BINE PLASATE

in populara

revistă săptămânală **SOCIETATEA DE MAINE**

FABRICA DE BERE S. A. DIN TURDA

FABRICAȚIA SPECIALĂ
COROANA

bere nutritoare din malț dublu
și

GLORIA

berea cea mai gustoasă și renumită

Fabrica : TURDA

Deposit general : CLUJ, Calea Dorobanților No. 11

Fondate în anul
1868

**FABRICILE
DE MAȘINI SOC. AN.
A N D. R I E G E R**

Sibiu, Piața Lemnelor 5. și Târgul de Fân 1.

Telefon : Fabricile 252. Prăvălia I. 251.

Adresa telegrafică : Famarieg.

Toate *soturile* da mașini agricole ca : garnituri de terat pentru mână cu mâna, cu cai și cu putere motorică, vânturături, trioare, mașini de sămănat porumb, greble de adunat fân și bucate, pluguri de diferite sisteme, mori pentru poame și struguri, teascuri pentru poame, struguri și semințe uleioase simple și hidraulice.

Mașini textile cu mașini de scărmanat lâna, lup scărmanator, darac, piau și mașini de răsucit.

Pompe ca : pompe de ridicat, pompe „Faules” pentru zămori de gunoi, pompe aspiratoare, respingătoare pentru construcțiuni cu cilindri dubli. „Erika” pompă cu lanț pentru fântâni, Piese de rezervă pentru toate mașinile.

Cel mai mare atelier de reparațiuni pentru construcțiuni de fier, instalațiuni de transmisiuni, roți dințate etc.

Construcțiuni de mori și unelte ca : roți pentru apă, scute pentru morari, diverse piese pentru mori etc.

Turnătorie de fier și triburi se toarnă tot felul de piese din fontă pentru construcțiuni și mașinării după modelele proprii, sau modele străine, desenzuri ori schije dela cele mai mici până la 10.000 kg. o bucată, secțiune specială pentru repararea locomotivelor și vagoanelor.

Depozit de tutori de presiune, bucăți fasonate, armături pentru fântâni, discuri pentru curele de transmisiuni de prima calitate, mbtoare de benzină, tuburi pentru gaz, fitting, cărbuni de piatră și cocs.

Mare depozit de cherestea toate solurile și dimensiunile în lemnări de construcțiuni, scânduri, lați etc.

Cele mai bine asortate magazii și prăvălii de fierărte.

La cerere servim oferte cu prețurile cele mai avantajoase

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.
Cluj, Calea Regele Ferdinand 38

Se ocupă cu exploatarea de păduri, cu industrializarea lemnului și finanțarea întreprinderilor similare.

Capital social lei 65.000.000

Uzine : Leșnic, Coșnea, Cloșani, Valea Drăganului (Poeni)

„LEBEDA” S. A.

In Cluj, Strada Iașilor N-rul 14.

Prima fabrică română de PLAPOME, saltele, vestminte de pat, vată și pentru prelucrare de pene aranjată cu curent electric

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

**Mare depozit de lămpi
și material electric!**

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

SCHMOLL-PASTA
E CEA MAI BUNĂ CREMĂ DE CHETE
BRAȘOV, STR. LUNGĂ No. 59.

CASĂ de VÂNZARE

2 camere, bucatărie, camera de alimente, grajd și grădina de 1/2 juger. LUGOJ (Banat), Strada A. Vlaicu No. 2.

Proprietarul : IOSIF KIAK.

ÎN PALATUL SOC. „GENERALA” din Str. Iorga 3, Cluj, S'A REDESCHIS
MAGAZINUL „COLOMBO” IONEL ALDICA,

asortat cu cele mai fine mărfuri de coloniale, delicatesses și beuturi. Vânzare promptă și serviciul conștiincios.
Unt de lemn frances in bidoane de 1000 grame Lei 85.— ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Vin Drăgășani, Ţuică de Valeni.

CAFEA TURCEASCĂ PRIMISIMA Kg. 140.—

SPRIJINIȚI COMERȚUL ROMĂNESC!

IONEL ALDICA-COLOMBO.